

Eveliina Latomaa

**1-3-vuotiaan lapsen puheen kehitys ja terveydenhoitajan
antama tuki lastenneuvolassa**

Opinnäytetyö

Syksy 2013

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Hoitotyön koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Koulutusohjelma: Hoitotyön koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Terveystieteiden suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Eveliina Latomaa

Työn nimi: 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehitys ja terveydenhoitajan antama tuki lastenneuvolassa

Ohjaaja: Vierre, Else, THM, lehtori & Toukola, Marja, THM, lehtori

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 58

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää keinoja, joita terveydenhoitaja voi käyttää työssään tukeakseen 1-3-vuotiaan lapsen puheen kehitystä. Tarkoituksena oli myös kuvailla puheen kehitystä joka ikävuosi yksivuotiaasta kolmevuotiaaseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli antaa terveydenhoitajille ja vanhemmille lisää tietoa 1-3-vuotiaan lapsen puheen kehityksestä sekä miten terveydenhoitaja voi tukea työssään 1-3-vuotiaan lapsen puheen kehitystä lastenneuvolassa.

Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelulla haastatteleamalla kahta lastenneuvolassa työskentelevää terveydenhoitajaa. Haastattelut sisälsivät 16 avointa kysymystä. Haastattelut toteutettiin elokuussa 2013. Haastatteluista saatu aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Haastatteluiden avulla haluttiin kerätä monipuolista tietoa 1-3-vuotiaan lapsen puheen kehityksestä ja puheen tukemisesta lastenneuvolassa. Lisäksi haastatteluiden tavoitteena oli saada enemmän tietoa normaalista puheen kehityksestä sekä selvittää mitä erilaisia puheen häiriöitä on.

Tuloksista selvisi, että terveydenhoitajat pitivät tärkeänä sitä, että lapsen puheen kehitys tapahtuu hyvin yksilöllisesti. Terveydenhoitajat korostivat puheen tukemisen keinojen tärkeyttä. Terveydenhoitajan ja vanhempien välisellä yhteistyöllä oli suuri merkitys lapsen puheen kehityksen seurannassa. Terveydenhoitajan on hyvä ottaa huomioon koko lapsen kehitys.

Avainsanat: Puheen kehitys, lastenneurolat, terveydenhoitajat, tukeminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: Scholl of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Nursing

Specialisation: Public Health Nurse

Author/s: Eveliina Latomaa

Title of thesis: 1-3-Year-Old Children's Speech Development and Support for Public Health Nurses in a Child Health Centre

Supervisor(s): Vierre, Else, THM, lehtori & Toukola, Marja, THM, lehtori

Year: 2013

Number of pages: 58

Number of appendices: 3

The purpose of this thesis work was to find out the means which a public health nurse can use in her work to support 1-3-year-old children's speech development. Another purpose was to describe speech development in every year of life, from one year old to three years old. The aim was to provide public health nurses and parents more information about the 1-3-year-old children's speech development and also how public health nurses can support in their work 1-3-year-old children's speech development in a child health centre.

In this thesis work, a qualitative research method was used. The material was collected using a theme interview. Two public health nurses working in a public health centre were interviewed. The interviews included 16 open questions and were executed in August 2013. The research material from the interviews was analyzed by using content analysis. The interviews' aim was to gather multifaceted information about 1-3-year-old children's speech development and speech support in a public health centre. The target was also to get more information about normal speech development as well as to find out what different types of speech disorders there are.

The results showed that public health nurses considered that it is important that children's speech development occurs individually. The public health nurses emphasized the importance of the means of speech support. Cooperation between public health nurses and parents played an important role in monitoring children's speech development. Public health nurses should take into account the size of a child's development.

Keywords: Speech development, child health centres, public health nurses, support

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
1 JOHDANTO	6
2 LAPSEN PUHE LASTENNEUVOLASSA	8
3 TERVEYDENHOITAJATYÖ.....	10
3.1 Kielihäiriöisen lapsen tunnistaminen ja arviointi	11
3.2 Puheen kehityksen tukeminen	13
3.3 Puheterapian tarve.....	16
4 LAPSEN PUHEEN KEHITYS.....	17
4.1 Normaali puheen kehitys.....	17
4.2 Puheen kehitys ensimmäisenä ikävuotena	18
4.3 Puheen kehitys toisena ikävuotena.....	20
4.4 Puheen kehitys kolmantena ikävuotena.....	22
4.5 Kuulon ja kielijänteen merkitys puheen kehityksessä.....	23
5 YLEISIMPIÄ PUHEEN HÄIRIÖITÄ.....	25
5.1 Puheen kehityksen viivästyminen	25
5.2 Äännevirheet.....	26
5.3 Änkytys ja puheen sujuvuus.....	26
5.4 Kielellinen erityisvaikeus SLI eli dysfasia	28
5.5 Puhe-elinten motoriikan häiriöt.....	29
6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE, TARKOITUS JA TEHTÄVÄ.....	30
7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	31
7.1 Tutkimusmenetelmä.....	31
7.2 Aineiston keruu ja kohderyhmä	32
7.3 Tiedonhankinta.....	33
7.4 Aineiston analyysi	33
8 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET.....	36
8.1 Normaalin puheen kehityksen kriteerit 1-3-vuotiaalla lapsella.....	36
8.1.1 Tavujen ja sanojen muodostuminen ja sanamäärän kasvaminen ...	36
8.1.2 Ohjeiden noudattaminen ja vanhemmilta saatu tieto	37

8.1.3	Puheen yksilöllinen kehittyminen	37
8.1.4	Puheen selkeys, monikot ja aikamuodot.....	38
8.2	Kehityksen seuranta ja vuorovaikutus.....	38
8.2.1	Kehityksen seurannan merkitys	38
8.2.2	Aistihavaintojen löytäminen.....	39
8.2.3	Vuorovaikutus ja kommunikointi.....	39
8.3	Yhteistyö vanhempien kanssa puheen kehitykseen liittyen.....	40
8.4	Puheen tukemisen keinot.....	40
8.5	Puheen kehitys tavujen ja sanojen avulla	42
8.6	Äännevirheet.....	42
8.7	Puheen kehityksen viivästyminen ja änkytys	43
8.7.1	Puheen kehittymisen hitaus	43
8.7.2	Sanojen ilmaisemisen hankaluus ja toistot.....	43
9	OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	45
9.1	Eettisyys.....	45
9.2	Luotettavuus	46
9.2.1	Haastatteluaineiston luotettavuus	47
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	49
10.1	Opinnäytetyön ajankohtaisuus	49
10.2	Johtopäätökset.....	49
11	POHDINTA	52
11.1	Jatkotutkimusaiheet	53
	LÄHTEET	54
	LIITTEET	58

1 JOHDANTO

Puheen kehitys, ylipäänsä puhumaan oppiminen, on ollut minulle henkilökohtaisesti haastavaa ja aikaa vievää. Puheeni on ollut yli kolmevuotiaana vielä hyvin epäselvää. Siihen aikaan ei ollut tarjolla puheterapiaa. Olen kuitenkin oppinut puhumaan, ilman mitään erikoisempia konsteja. Henkilökohtaista kokemusta omaavana, erityisesti 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehitys aiheena herättää mielenkiintoa.

Opinnäytetyön aiheeksi valittiin 1-3-vuotiaan lapsen puheen kehitys ja terveydenhoitajan antama tuki lastenneuvolassa. Terveydenhoitajan ammatissa on hyvä tietää, miten lasta voidaan tukea puheen kehityksessä lastenneuvolassa. Tulevana terveydenhoitajana aihe on mielestäni ajankohtainen nykyään ja myös tulevaisuudessa. Aiheen valintaan vaikutti myös oma kiinnostus lapsiin ja 1-3-vuotiaan puheen kehitykseen. Opinnäytetyössä kuvataan lapsen puheen kehitystä 1-vuotiaasta 3-vuotiaaseen. Lisäksi työssä kerrotaan yleisimmistä puheen häiriöistä ja miten terveydenhoitaja voi tukea lapsen puheen kehitystä lastenneuvolassa. Opinnäytetyössä käytetään puheen häiriö- ja puheen kehitys - käsitteitä. Kirjallisuudessa puhutaan puheen- ja kielenhäiriöstä sekä puheen ja kielen kehityksestä.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa terveydenhoitajille ja vanhemmille tietämystä 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehityksestä sekä siitä, miten terveydenhoitaja voi tukea 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehitystä lastenneuvolassa. Tavoitteena on myös tulevana terveydenhoitajana saada ajankohtaista tietoa lapsen puheen kehityksestä ja terveydenhoitajan antamasta tuesta lapsen puheen kehitykselle.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehitystä ikä vuosittain. Tarkoituksena on myös selvittää haastattelujen avulla keinoja, joita terveydenhoitaja voi työssään käyttää tukeakseen 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehitystä. Tutkimukseen on haastateltu kahta lastenneuvolassa työskentelevää terveydenhoitajaa.

Lastenneuvolassa edistetään alle kouluikäisten lasten ja lasten perheiden hyvinvointia ja terveyttä. Lastenneuvolan tehtävänä on seurata ja tukea lapsen kasvua

ja kehitystä, niin fyysistä, psyykkistä kuin sosiaalista. Lastenneuvolan tehtävänä on myös tukea vanhempia lapsilähtöisessä ja turvallisessa kasvatuksessa sekä parisuhteen ylläpitämisessä ja hoidossa. Hyvä huolenpito on tärkeää lapsen kehitykselle. Neuvolassa keskitytään huomaamaan lapsen ja perheen tuen tarpeet niin varhain kuin se on mahdollista. (Kasvun kumppanit 2013.)

Eräs terveydenhoitaja kertoo keinoja, jotka ovat hyviä lapsen puheen kehityksen tukemisessa ja joita hän suosittelee lastenneuvolassa käytettäväksi. Lapselle puhuminen ja lapsen huomioiminen ja hyväksyminen ovat tärkeää. Leikkien ja pelien avulla lapsi oppii käyttämään kieltään ja uusia sanoja. Lukeminen ja kirjojen katseleminen kasvattaa lapsen sanavarastoa ja hän oppii yhdistämään sanan ja kuvan toisiinsa. Laulaminen on myös hyvä keino. Siitä monet kolmevuotiaat lapset tykkäävät. Lorut vahvistavat lapsen puhetta. Niitä toistettaessa lapsi rupeaa tarkkailemaan sanoja. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2013.)

Jos lapsi ei kaksivuotiaana sanoa sanoja tai ymmärrä yksinkertaisia ohjeita, mietitään onko hänen kuulossaan ongelmaa. Lapsi laitetaan puheterapeutin arvioon, jos kuulo on normaali. Kolmevuotiaana lapsi lähetetään puheterapeutille arvioon, jos ohjeiden ja kysymysten ymmärtämisessä on vaikeuksia, puhe on epäselvää tai niukahkoa ja lapsi ei keskity kuuntelemaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 146, 149.)

2 LAPSEN PUHE LASTENNEUVOLASSA

Neuvola seuraa lapsen puheen ja kielen kehitystä lapsuudessa. Puheen ja kielen kehityksen erityisvaikeus ei ole aina helposti havaittavissa. Joskus se huomataan vasta kouluiässä oppimisvaikeuksien yhteydessä. Lapsi ohjataan puheterapeutin ja erikoislääkärin tutkimuksiin, jos lapsen puheen ja kielen kehityksessä huomataan viivästymää. Hyvissä ajoin alkanut kuntoutus helpottaa ja ehkäisee jo ennalta tulevia mahdollisia vaikeuksia. (Ahonen, Siiskonen & Aro 2003, 19.)

Lastenneuvola työ on perhekeskeistä, yhteistyö perheen ja terveydenhoitajan välillä korostuu. Lastenneuvolassa korostuu tukeminen mahdollisissa ongelmatilanteissa. Lasten psyykkiseen ja fyysiseen terveyden ennaltaehkäisyyn pyritään lastenneuvolassa. Jotta neuvolan toiminnan laatu kehittyisi sekä olisi turvattu, työntekijältä odotetaan tutkivaa, innostavaa ja omatoimista työtapaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 18, 20.)

Keskeisenä tavoitteena lastenneuvolassa on lasten ja perheiden hyvinvointi, terveyden ja vanhemmuuden tukeminen sekä voimavarojen riittävyyden turvaaminen. Huolenpito, perheen terveysongelmien, lasten sairauksien, kasvun ja kehityksen ehkäisevien tekijöiden aikainen tunnistaminen on tärkeää. Parisuhteen ylläpitämiseen ja vanhemmuuteen kannustetaan neuvolassa. Lastenneuvolan toimintaa ohjaaviin periaatteisiin kuuluvat mm.: yhteisöllinen terveyden edistäminen, perhekeskeinen ja asiakaslähtöinen toiminta sekä neuvolatyön vaikuttavuus ja laatu. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 20.)

Terveydenhoitajat käyttävät lastenneuvolassa leikki-ikäisten lasten neurologisen kehityksen arvioinnin pohjana Lene - tutkimusta. Lenellä tarkoitetaan leikki-ikäisen lapsen neurologista arvioita. Lene on tarkoitettu 2½-6-vuotiaille lapsille. Sen tarkoituksena on löytää kehityksellisiä ongelmia. Jos tuen tarvetta ei tunnisteta, kielenkehityksen, tarkkaavaisuuden, hahmotuksen ja motoriikan ongelmat voivat vaikuttaa tunne-elämän ja käyttäytymisen alueille. (Valtonen 2011, 85.)

Lenen sisältö muuttuu lapsen ikäryhmän mukaan. Tarkkaavaisuuden, vuorovaikutuksen, karkeamotoriikan, näkö- ja kuulohavainnon, puheen tuottamisen, puheen

ymmärtämisen ja käsitteiden, leikin, visuaalisen hahmottamisen, kuullun hahmottamisen, omatoimisuuden, silmä-käsi yhteistyön sekä lukivalmiuksien arviot sisältyvät Lene - tutkimukseen. (Valtonen 2011, 87.)

Yksivuotiaan tarkastuksessa lapselta tutkitaan puheen kehitykseen liittyen seuraavia asioita: miten lapsi ymmärtää yksinkertaisia kieltoja ja ohjeita, onnistuuko sanojen tapailu sekä miten lapsi reagoi tuttuihin nimiin ilman, että lasta autetaan osoittamaan kohdetta eleellä tai katseella. Kaksivuotistarkastuksessa katsotaan, miten lapsi osaa noudattaa yksinkertaisia ohjeita ja kuinka hän ymmärtää kieltoja. Lapselta seurataan myös, miten hän onnistuu tuttujen esineiden nimeämisessä kuvasta sekä leikkiikö lapsi vuorovaikutuksellisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 142, 146; Haarala, Honkanen, Mellin & Tervaskanto-Mäentausta 2008, 303.)

Kolmevuotiaan tarkastuksessa keskitytään puheen ymmärtämiseen ja tuottamiseen. Lapselta katsotaan, osaako hän näyttää kasvojen ja raajojen osat ja noudattaako hän yksinkertaisia ohjeita. Lapselta tarkastetaan, tietääkö hän sukupuolten erot. Terveystoimittaja kiinnittää huomiota, onko lapsen puheessa kolmen sanan lauseita ja monikkomuotoja. Tärkeitä asioita ovat myös käsitteiden ymmärtäminen ja kuullun hahmotus. Käsitteiden ymmärtämisellä tarkoitetaan sitä, että lapsi ymmärtää pienen ja suuren eron kuvatehtävässä. Kuullun hahmotuksessa testataan, osaako lapsi erottaa samantyylliset sanat, jotka tarkoittavat eri asiaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 149; Haarala ym. 2008, 304.)

3 TERVEYDENHOITAJATYÖ

Terveydenhoitaja on terveyden ammattilainen, joka on laillistettu ammattiinsa ja on suorittanut sairaanhoitaja- ja terveydenhoitajatutkinnon. Terveydenhoitaja voi työskennellä terveydenhoitajana tai sairaanhoitajana. Terveydenhoitaja on hoitotyön ja terveydenhoitotyön asiantuntija. Terveydenhoitaja pyrkii edistämään ihmisen terveyttä. (Terveydenhoitaja, [viitattu 25.9.2013].)

Terveydenhoitotyössä keskeistä on yksilöiden, perheiden, väestön, ympäristön ja työyhteisöjen terveyden ylläpitäminen ja edistäminen. Terveydenhoitajan työssä tärkeää on sairauksien ehkäiseminen. Asiakkaan voimavarojen ja itsehoidon tukeminen ja vahvistaminen on osa terveydenhoitotyötä. Terveydenhoitajan työ tapahtuu lähellä ihmistä; esimerkiksi kodissa, äitiys- ja lastenneuvolassa, kouluterveydenhuollossa sekä perhesuunnitteluneuvolassa. Terveydenhoitaja tarvitsee ihmissuhde-, yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. (Terveydenhoitaja, [viitattu 25.9.2013].)

Terveydenhoitaja seuraa alueensa lapsen kehitystä ja kasvua. Terveydenhoitaja pitää vastaanottoa lastenneuvolassa ja käy myös kotikäynneillä. Terveydenhoitaja voi lisäksi toimia ryhmän vetäjänä sekä kehittää ja suunnitella pienryhmätoimintaa. Terveydenhoitajan työkuvaan kuuluu rokotusten antaminen sekä seulontatutkimukset. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 32–33.)

Terveydenhoitajan työssä korostuu perhekeskeisyys sekä voimavaroalähtöisyys. Yhdessä perheen kanssa terveydenhoitaja rakentaa terveysseurannan suunnitelman, jossa käy ilmi, miten perheen ja lapsen terveyttä seurataan ja arvioidaan. Tuen tarpeen tunnistaminen ja tämän jälkeen tilanteeseen puuttuminen on yksi tärkeimmistä terveydenhoitajan tehtävistä lastenneuvolassa. Terveydenhoitajalla on mahdollisuus konsultoida asiantuntijaa ongelmien ratkaisutilanteissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 32–33.)

Terveydenhoitaja tekee lastenneuvolassa lapselle ensimmäisen ikävuoden aikana yhdeksän terveystarkastusta. Kaksi näistä on lääkärin tarkastusta ja yksi laaja terveystarkastus. Ensimmäisen ikävuoden jälkeen tarkastuksia on harvemmin, vähin-

tään kuusi. Kaksi näistä on laajaa terveystarkastusta, jossa on myös lääkäri mukana. Tarkastus on joka ikävuosi kaksivuotiaasta eteenpäin, seuraava on kolmevuotiaana ja niin edelleen. (Mäki 2011, 13–14.)

3.1 Kielihäiriöisen lapsen tunnistaminen ja arviointi

Kielihäiriöisen lapsen tunnistaminen on vaikeaa neuvolan terveydenhoitajalle. Terveydenhoitaja kohtaa työssään sekä lapsen että perheen. Terveydenhoitaja toimii työssään kasvun ja kehityksen alueiden asiantuntijana ja tukijana. Monesti puheen kehityksen arviointiin ei ole tarpeeksi aikaa, koska perheessä voi olla kaikenlaisia ongelmia ja näin neuvolakäynteihin kuluu aikaa. Terveydenhoitaja tukee perhettä sekä seuraa lapsen kasvua ja kehitystä. Lapsen hyvinvointi on tärkeää, jonka tulee näkyä terveydenhoitajan työskentelyssä. (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2003, 108.)

Eräät terveydenhoitajat kertovat 1-3- vuotiaan lapsen normaalin puheen kehityksen joitakin kriteereitä, joita lapsen puheessa tulee olla tietyssä iässä. Näitä kriteereitä kyseiset terveydenhoitajat käyttävät apunaan arvioidessaan lapsen puheen kehitystä lastenneuvolassa. Vauvan puhe alkaa vastavuoroisella jokeltelulla. 8-9 kuukauden iässä lapsen puheessa on tavuja. Yksivuotiaana lapsi sanoo ensimmäisiä muutamia sanoja. Puolitoistavuotiaalla tulee keskimäärin kymmenestä kahteenkymmeneen aktiivista sanaa. Puolitoistavuotias lapsi ymmärtää oman nimensä ja ohjeita sekä osaa noudattaa ohjeita. Kaksivuotiaana lapsella alkaa tulla jo kahden sanan lauseita ja siitä eteenpäin puhe alkaa kehittyä hurjaa vauhtia. Kolmevuotiaan puheessa on kolmen, neljän sanan lauseita, aikamuotoja ja monikkoja. Kolmevuotiaan puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää. Puheen kehitys on hyvin yksilöllistä. (Terveydenhoitajien haastattelu 2013.)

Neuvolakäynnit kaksi - kolmevuotiaana on tärkeitä puheen ymmärtämisen ja tuottamisen arvioinnin näkökulmasta. Erityistä huomiota terveydenhoitajana on hyvä kiinnittää lapsiin, joiden suvussa on esiintynyt kielellisiä vaikeuksia. Tarvittaessa terveydenhoitaja voi antaa perheelle pidemmän neuvolakäyntiajan, jos lapsen kehityksestä ollaan huolissaan. Terveydenhoitaja seuraa lapsen puhetta vapaassa

tilanteessa ja perheen vuorovaikutusta. Perheeltä voi kysyä millainen päivärytitys kotona on ja millaista perheen vuorovaikutus on. Edellä mainitut asiat voivat myös auttaa vanhempia havainnoimaan ja tukemaan lapsensa kehitystä. (Siiskonen ym. 2003, 112–113.)

Perheen olosuhteiden ja elämäntilanteen kokonaisvaltainen näkemys ja ymmärtäminen ovat osa puheen kehityksen ongelmien arviointia ja kehityksen tukemista. Terveystenhoitaja tarjoaa vanhemmille tietoa lapsen puheen kehityksen seuraamisesta ja tukemisesta. Lisäksi terveystenhoitajalta saa tietoa keinoista, joita voi hyödyntää tukeakseen lapsen puheen kehitystä. Terveystenhoitajan huoli herää, kun vanhemmat eivät tiedä lapsen normaalista puheen kehityksestä tai eivät huomaa lapsen kehityksen viivästymistä. Terveystenhoitaja painottaa vanhemmille, että he voivat yrittää kartoittaa kotona lapsen puheen kehityksen ongelmia muista taidoista. (Siiskonen ym. 2003, 108.)

Uhmaiässä oleva lapsi koettelee vanhemmuutta. Vanhemmat kasvattavat lapsensa ja asettavat lapselle rajat. Apua tähän saa neuvolasta. Terveystenhoitajien käytävissä olevat tutkimusmenetelmät ovat vähäisiä lapsen puheen kehityksen tutkimiseen liittyen. Vastaanotolla oleva lapsi ei aina ole innokas ja halukas yhteistyöhön terveystenhoitajan kanssa. Kyseiset tilanteet tuovat haastetta terveystenhoitajalle lapsen taitojen arvioimiseksi. Vanhempien kirjaamat havainnot lapsen kielellisistä taidoista ovat avuksi seuraavalla vastaanotto kerralla. Ne auttavat terveystenhoitajaa arvioinnissa. (Siiskonen ym. 2003, 109.)

Puheen kehityksen arviointi perustuu ensiarvoisesti terveystenhoitajan ja vanhempien tekemiin havaintoihin. Kirjat, lelut ja kuvat ovat hyvä apuväline. Lapsen puheen kehitykseen seurantaan kannattaa asennoitua vakavasti, koska monella lapsella voi auttaa, kun tukea on saatu tarpeeksi ajoissa. (Siiskonen ym. 2003,110.)

Terveystenhoitaja seuraa imetyksen onnistumista sekä kuolaamista. Nämä kertovat varhaisesta suun motoriikan kehityksestä. Vauvan ääntelyä, itkuääntä, ääniin ja ympäristön ärsykkeisiin vastaamista on tärkeää seurata, kun vanhempi tulee neuvolakäynnille vauvan kanssa. Ongelmien varhaista tunnistamista auttaa lapsen esikielellisen kehittymisen tarkka seuranta. (Siiskonen ym. 2003, 109.)

Yhteistyö terveydenhoitajan, koulun ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa on tärkeää. Lapsen käynti neuvolassa terveydenhoitajan vastaanotolla on usein melko lyhyt aika. Lapsen kasvaessa myös neuvolakäynnit harvenevat. Terveydenhoitaja saattaa nähdä lapsen seuraavan kerran vuoden kuluttua. Tämän vuoksi päivähoidon merkitys korostuu. Yhteistyö vanhempien sekä lapsen kanssa työskentelevien kanssa on tärkeää. Eri alojen henkilöt voivat yhdessä pohtia, onko lapsen kehitykseen mahdollista tuoda uusia näkökulmia. Lapsen ja perheen tilannetta olisi hyvä pohtia yhdessä vanhempien ja asiantuntijoiden tuumin. Terveydenhoitaja käy kotikäynneillä tai sisarukset voivat tulla mukaan neuvolakäynnille, jossa terveydenhoitaja voi nähdä ja arvioida, kuinka lapsi on vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Siiskonen ym. 2003, 111–112.)

Jatkuva yhteistyösuhde päivähoidon kanssa on tärkeää. Terveydenhoitaja voi käydä tapaamassa päivähoidon työntekijöitä sekä käydä päiväkodissa tarkkailemassa lasta vanhempien luvalla. Kotikäyntejä ja kehitysarvioita päivähoidon henkilökunnan kanssa voi myös järjestää. Yhteistyö neuvolalääkärin, psykologin ja puheterapeutin kanssa on hyvä olla ajan tasalla. (Siiskonen ym. 2003, 113.)

Terveydenhoitajalle haastetta tuo perheet, joissa on vaikea ottaa tietoa vastaan mahdollisesta lapsen kehityksen poikkeavuudesta. Näissä tilanteissa on tärkeää, että terveydenhoitaja antaa perheelle ja lapselle aikaa sopeutua tilanteeseen. Terveydenhoitaja voi hyödyntää voimavarana myös muiden alojen asiantuntijoita, joilta lapsi ja perhe voi hakea tukea ja rohkeutta ottaa asia puheeksi uudelleen perheen kanssa. (Siiskonen ym. 2003, 112.)

3.2 Puheen kehityksen tukeminen

Terveydenhoitaja ohjaa puheen kehitykseen tukemiseen eri-ikäisenä, ettei tulisi ongelmia (Pihlaja & Viitala 2004, 197). Lapsen puheen kehityksen tukemisen perustana on lämpimän tunnesuhteen luominen sekä ylläpitäminen ja osoittaminen, että lapsi on arvokas ja hänet hyväksytään omana itsenään, sellaisena kuin on. Lapselle on hyvä puhua heti alusta alkaen. Puheen sisältö ei niinkään ole lapsen ensimmäisinä kuukausina tärkeää, vaan se, että lapselle puhutaan. Vanhemman

tai terveydenhoitajan mielenkiinto, seuraaminen ja kiinnostuksen kohteiden jakaminen auttavat lapsen puheen kehitystä. (Siiskonen ym. 2003, 44–45.)

Pieni lapsi tarvitsee rakkautta, tukea ja turvaa aikuiselta. Kannustamalla lasta jatkamaan ja rohkaisemaan eläytymällä tarinaan, tukevat lapsen puheen kehitystä. Aikuisen puhuu lapselle eri tyylillä kuin aikuiselle. Lapselle puhuttaessa on hyvä käyttää yksinkertaisia ja lyhyitä ilmaisuja sekä tarvittaessa toistamista keskeisistä asioista. Lasta tulee kannustaa ja rohkaista sekä osoittaa kiinnostusta, jotta lapsi rohkenee ilmaista itseään. Lapselle on tärkeää, että arkirutiinit ja päivärytmit pysyisivät säännöllisinä. (Siiskonen ym. 2003, 164–165, 167.)

On tärkeää, että lapsi käyttää puheensa apuna toistoja ja kertausta (Siiskonen ym. 2003, 201). Yksivuotiaan lapsen puheen ja kielen kehityksen kannalta on huomiotavaa, että lapsi tarvitsee keskustelua, aikaa, leikkiä, laulua, hellyyttä ja seuraa. Lapsi kokee tärkeäksi, kun häntä keuhutaan ja tarvittaessa toistetaan sanoja. Yksivuotiaalle lapselle on tärkeää, että hän saa olla huomion keskipisteenä. Lapsi haluaa paljon huomiota. Vuoden ikäisenä lapsi kuuntelee ympäristöään. (Leppäkases 2006.)

Lapsen sanavarasto kehittyy ja kasvaa, kun lapselle lukee kirjaa. Pienet lapset tykkäävät seurata kuvia ja kuunnella, kun heille luetaan. Lapsen mielenkiinto puheeseen ja kieleen kasvaa. (Woolfson 2003, 62.) Kun lukee lapselle kirjaa, tekstin voi muokata lapsen tasolle soveltuvaksi ja korostaa tärkeitä sanoja. On tärkeää varmistaa katsekontaktilla, että lapsi kuuntelee, kun hänelle puhutaan. Lapsen kiinnostuksen kohteet on myös huomiotava. Kuvat ja viittomat ovat avuksi käsitteiden harjoituksissa. Sanojen mieleen palauttamisharjoitusten avulla voidaan harjoitella käsitteitä. (Siiskonen ym. 2003, 192–193.)

Puheessa kannattaa korostaa sanojen päätteitä, jos lapsen sanojen taivutukset ovat riittämättömiä. Kun katsellaan kirjojen kuvia, lauseita voi keksiä yhdessä lapsen kanssa. Kuvia voi käyttää kerronnan apuna. Kuvasta kertomisessa on mahdollista käyttää apuna laittamalla pieniä kuvia lauseiden ja kysymyssanojen harjoittelua varten. Tällöin pienistä kuvista muodostuu lause. (Siiskonen ym. 2003, 195.)

Yksivuotiaalle lapselle on tärkeää, että hänen kanssaan oleva henkilö kuuntelee häntä ja toimii kiinnostavasti häntä kohtaan. Lapsi kokee tärkeäksi, että hänet hyväksytään jokeltemallakin, jos ensimmäisiä sanoja ei ole vielä tullut. Lapsi oppii, kun hän kuulee puhetta. (Woolfson 2003, 62, 66–67.) Lapsen muisti kehittyy kasvun myötä. Yksivuotiaana lapsi pystyy muistamaan, mihin on laittanut jonkin tietyn lelun tai missä jotain tiettyä tavaraa pidetään kotona. (Oppiminen ja älyllinen kehitys... [viitattu 19.11.2012].)

Puheen ymmärtämisen ja tuottamisen tukeminen kulkevat käsi kädessä. Olemalla lapsen kanssa vuorovaikutuksessa ja kommunikoidessa, lapsi haluaa ilmaista oman ajatuksensa. Lapsen on ymmärrettävä hänelle osoitetut viestit, jotta voi itse ilmaista ajatuksensa. Harvat lapset eivät ymmärrä puhetta ollenkaan. Tällöin puhutaan puheentunnistamisvaikeudesta, joka tarkoittaa konkreettisesti sitä, että lapsi pystyy rajoittuneesti erottelemaan ja tulkitsemaan puhetta sekä erilaatuisia ääniä. Lapsi saattaa ymmärtää kuulemastaan puheesta yksittäisiä sanoja. (Siiskonen ym. 2003, 189.)

Lapsella voi olla hankaluuksia ympäristön äänien tunnistamisessa. Kuullun ymmärtämisen harjoittelu on hyvä tällaisille lapsille. Lapsen on ymmärrettävä tehtävän ohje ja se on hyvä varmistaa. Ohje voidaan tarvittaessa toistaa, jos lapsi unohtaa mitä kuulee. Leikin ohessa ohjeiden ja puheen ymmärtämisen harjoittelu sujuu helposti. Ohjeita antaessa aikuinen huomaa, millaiset ohjeet lapsi ymmärtää sekä millaiset ohjeet tuottavat lapselle hankaluuksia. Arkiaskareita tehdessä voi selostaa lapselle lyhyin selkein lausein mitä tekee. Tämä tukee lapsen puheen ymmärtämistä. Apuna voidaan käyttää myös kuvia ja viittomia. (Siiskonen ym. 2003, 189–190.)

Kielihäiriöisellä lapsella saattaa esiintyä vaikeuksia siinä, että hän ei jäljittele muiden lasten tai aikuisten puhetta. Lasta tulee kannustaa siihen tehtävien ja leikkien avulla. Tehtävien ja leikkien avulla lasta houkutellaan matkimaan erilaisia ääniä ja liikkeitä, myöhemmin sanoja ja tavuja. Tuttujen ilmaisujen sanomaan kannustaminen on myös tärkeää, kuten esimerkiksi ”hei, hei”, kun pitää vilkuttaa. Palkitseminen on välttämätöntä, kun lapsi onnistuu jäljittelyn ilmauksia. (Siiskonen ym. 2003, 191.)

3.3 Puheterapian tarve

Lapset, joiden puheen kehitys ei kehity iänmukaisesti, on tunnistettava. Lapsen tyyliin olla vuorovaikutuksessa on kiinnitettävä huomiota, kun arvioidaan lapsen puheen kehitystä. Lapsen kyvykyys ymmärtää puhetta ja käyttää tiedonvälitystä, antavat viitteitä puheen kehityksen sujumisesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 146.) Kehityksen ongelmia esiintyy usealla kehityksen osa-alueella yhtä aikaa. Ongelmat kielen, hahmotuksen, oman toiminnan ohjauksen, motorikan, tarkkaavaisuuden, kontaktikyvyn, käytöksen ja sopeutumisen alueilla kuuluvat erityisvaikeuksiin. Vanhempien ja päivähoiton työntekijöiden tekemät havainnot on hyvä ottaa huomioon, kun selvitetään lapsen kokonaistilannetta. (Mustonen & Valtonen 2011, 81.)

Kaksivuotiaisiin lapsiin, jotka eivät osaa sanoa sanoja tai lähisuvussa on ollut kielellisiä vaikeuksia, kiinnitetään erityisesti huomiota. Jos lapsi ei kaksivuotiaana puhu sanoja tai ymmärrä yksinkertaisia sanallisia ohjeita, mietitään onko lapsen kuulo normaali, vai onko siinä jotain ongelmaa. Lapsi laitetaan puheterapeutin arvioitavaksi, jos kuulo vaikuttaa normaalilta. Jos huomataan tai on epäily siitä, ettei lapsi kuule normaalisti, keskussairaalaan tai kuulokeskuksen tutkimuksiin voidaan tehdä lähete. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 146.)

Jos lapsen puhe on kolmevuotiaana vielä epäselvää tai niukkaa, lyhyiden ohjeiden ja kysymysten ymmärtäminen on vaikeaa, lapsi ei keskity kuuntelemaan tai anna ymmärrettäviä vastauksia tai lapsi vastaa asian vierestä, lähetetään hänet puheterapeutille arvioon. Terveystenhoitaja pystyy tekemään lähetteet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 149.)

4 LAPSEN PUHEEN KEHITYS

4.1 Normaali puheen kehitys

Laihon ja Vehka-ahon (2008) mukaan lapsen puheen ja kielen kehitys alkaa heti syntymän jälkeen. Aluksi lapsen kommunikointi alkaa itkulla, tämän jälkeen kommunikointi muuttuu. Lapsi äänтелеe jo pikkuhiljaa. Ääntely tulee monipuolisemmaksi ja muuttuu vähitellen jokelteluksi. Lapsen puheen kehitystä voidaan seurata ikä vuosittain, kuinka lapsen puhe on kehittynyt. Jokaisella ikävuodella on piirteitä, jotka kuuluvat normaaliin lapsen puheen kehitykseen tietyssä ikävaiheessa. Sisään hengityksen ja ajatuskatkojen aiheuttamat keskeytykset ja sujumattomuudet (lauseenosien ja kokonaisten sanojen toistot) ovat osa normaalia puhetta. Puheen avulla lapsi kommunikoi ja työskentelee jokapäiväisessä elämässä. Puheeseen kuuluu mm. erilaiset äänneet, sanat ja lauseet.

Vanhemmat vastaavat vauvan viestittämiin elintoiminnan tarpeisiin ensimmäisten kuukausien aikana. Vauvalle on tärkeää, että perustarpeet (mm. uni- ja ruokailurytmi) ovat tyydyttävät. Vanhempien vastaamalla vauvan perustarpeisiin, vauva saa mielikuvia, että viestien ilmaiseminen on hyödyllistä ja hänen viestinsä otetaan huomioon ja ymmärretään. Koko lapsen kehitykseen vaikuttaa varhaiset vuorovaikutuskokemukset. Vuorovaikutusta tukevat mieluisat kokemukset vuorovaikutuksesta. Ne myös tuovat hyvää mieltä ja kannustusta eteenpäin. (Martikainen 2007, 5.)

Kielen ja puheen kehitys on yksilöllistä lapsella. Siihen vaikuttavat kasvuympäristö, perhe, kokemukset ja kehittyvät taidot sekä geeniperimä. Lapsen puhe ja kieli kehittyvät yksilöllisesti. Tärkeimpiä asioista lapsen elämässä on puheen oppiminen. Puhe auttaa lasta oppimaan uusia asioita. Lapsi kyselee ja ihmettelee. Puhe antaa lapselle mahdollisuuden jakaa mielipiteitä, ajatuksia ja tunteita. Varhaisella kielen kehittymisellä on vahva yhteys lapsen tunteisiin. Varhaisella vuorovaikutuksella on tärkeä osa lapsen puheen ja kielen kehityksessä. (Leppäkases 2006.)

Lasten kesken on eroja kielen varhaisessa kehityksessä. Eroja voi ilmetä mm. seuraavissa asioissa: miten lapsi ymmärtää hänelle puhuttua kieltä ja milloin lapsi alkaa puhua. Toisilla lapsilla puheen kehitys ilmenee jo ennen ensimmäistä syntymäpäivää. Toisilla lapsilla ensimmäiset sanat voivat tulla paljon myöhemmin, vaikka he ymmärtävätkin jo puhetta. Puheen ilmaisu ei välttämättä vielä onnistu. (Leppäkases 2006.)

On tärkeää, että lapselle jutellaan paljon pienestä alkaen erilaisissa tilanteissa. Näin lapsen kieli kehittyy ja sana varasto laajenee. Kielen avulla lapsi pärjää. Kielellinen kehitys voi alkaa ennen kauan odotettua ensimmäistä sanan ilmaantumista. Lapsi hankkii tietoa ympäristöstä kielen avulla. (Leppäkases 2006.) Kieltä käytetään ajattelun, ymmärtämisen, oppimisen ja vuorovaikutuksen välineenä (Ahonen, Siiskonen & Aro 2003, 19). Sanaston periytyminen on suurempaa pojilla mitä tytöillä. Sanayhdistelmien käytön periytyminen sen sijaan on tytöillä poikia suurempaa. Iso osa yksilöllisistä vaihteluista pojilla ja tytöillä saattaa johtua yhteisestä ympäristöstä. (Van Hulle & Lemery 2004, 904.)

On tärkeää, että kielen ongelmat saadaan varhaisessa vaiheessa selville. Kielen ongelmien taustalla voi olla muita ongelmia: mm. neurologiset syyt, kehitysvamma, kuulon heikkeneminen, autismi tai kaikkien näiden tekijöiden yhdistelmä. Lapsen kielen ongelmien tunnistamiseen on lukuisia englantilaisia seulonta välineitä, joita voi käyttää. (Luinge, Post, Wit & Gooshuis-Brouwer 2006, 923–924.)

Kielenkehityksen erityisvaikeudella tarkoitetaan neurobiologista häiriötä, jossa lapsi ei opi kieltään odotetun normaalin kehityksen mukaan. Kielenkehityksen erityisvaikeuksille on monia nimiä. Yleisimpiä näistä ovat dysfasia, kielihäiriö sekä puheen ja kielen kehityksen häiriö. (Ahonen ym. 2003, 19.)

4.2 Puheen kehitys ensimmäisenä ikävuotena

Ensimmäisten kuukausien jälkeen vauvalla alkaa kehitysvaihe, jossa vahvistuvat kommunikointi-, tunne- ja vuorovaikutustaidot. Vauva alkaa kertoa ilmeillään, eleillään ja olemuksellaan ajatuksia siitä, miten hän kokee ulkomaailman. Vauva ei

keskity enää vain tarpeidensa ilmaisemiseen. Vauva kokee olonsa turvalliseksi, kun hänen viesteihinsä vastataan. Muutaman kuukauden iässä vauva käyttää ääntään monipuolisemmin, kun on vuorovaikutuksessa. Leikeissä ja vuorovaikutustilanteissa vauva ilmaisee itseään päristellen, kirkuen ja äännelemällä. Ääntelyä vahvistavat vartalon liikkeet ja raajojen sätkyttelyt. Hiljalleen vauvan ääntely kehittyy jokelteluksi. (Martikainen 2007, 6-7.)

Puolen vuoden ikäisenä lapsi jokeltelee monipuolisesti. Jokelteluvaiheessa lapsi oppii yhdistelemään äänneitä ja kontrolloimaan ääntelyä ja hengityksen yhdistämistä. Pihlaja ja Viitala (2004, 194) toteavat, että lapsen kommunikoinnille on tärkeää, kun aikuinen vastaa lapsen jokelteluun ja liittyy heidät yhteiseen kommunikointiin ja vuorovaikutukseen. Tulkitsemalla lapsen ääntelyitä ja antamalla niille merkityksiä, aikuinen vahvistaa lapsen vuorovaikutustaitoja. Ensimmäinen ikävuosi edustaa esikielellistä vaihetta, kommunikointia, johon kuuluvat lapsen katsekontakti ja tunneilmaisu, kommunikatiiviset eleet ja toiminnot, ääntelyn kehittyminen, jaettu tarkkaavaisuus sekä symbolinen leikki. Esikielellisen ja varhaisen kielen kehityksen vaiheessa lapsi omaksuu ympäristön tapahtumat ja merkityksen.

Pihlajan ym. (2004, 195) mukaan ensimmäisen ikävuoden aikana lapsen viestinnässä ja kommunikaatiossa huomaa äidinkielelle ominaisia äänneitä. Lapsi alkaa osoittaa esineitä. Lapsi osaa antaa ja ottaa esineitä. Passiivinen sanavarasto alkaa kehittyä lapsen alkaessa osoitella esineitä sormellaan. Lapsen sanavarasto kehittyy vähitellen, jokaisella lapsella yksilöllisesti. (Leppäkases 2006.)

Vuoden ikäisenä lapselta voi olla kuultavissa joitakin ensimmäisiä sanoja. Yleisiä ensimmäisiä sanoja ovat esimerkiksi "ättä" (äiti), "itä" (isä) ja "eiei" (heihei). Yksivuotias lapsi tunnistaa muiden perheenjäsenten nimet, ymmärtää sekä kykenee noudattamaan yksinkertaisia ohjeita oikein ja selkeästi. Ensimmäiset sanat ovat yleensä helposti sanottavia ja äännettäviä sanoja. Jotkut lapset sanovat ensimmäisen sanansa jo 9-10 kuukauden ikäisenä, kun taas toisilla ensimmäinen sana tulee puolentoista vuoden ikäisenä. (Woolfson 2003, 66–67.)

Yksivuotiaana lapsi hankkii puheesta monenlaista tietoa. Pieni lapsi ei yleensä erota kuulemastaan puheesta useita sanoja erikseen. Lapselle tuo haastetta se,

että hän saisi jatkuvaan puheeseensa kerättyä yksittäisiä sanoja. Kehityksensä alussa lapsi osaa vastata kuulon (auditiivisesti) ja näön (visuaalisesti) avulla puheeseen. Puheen havainnoimisessa olennaisena tekijänä on, että kykenee yhdistämään kuullun puheen ja nähdyn ääntämisen yhdeksi havainnoksi. (Teinonen 2009, 11, 13, 15.) 13 kuukauden ikäiselle lapselle on ominaista, että hän tietää oman nimensä mutta ei osaa vielä sanoa sitä. Lapsi tietää, että häntä tarkoitetaan, kun hänen nimi sanotaan. Woolfsonin (2003, 78) mukaan 13 kuukauden ikäinen lapsi voi muodostaa viisi tai kuusi sanaa asianmukaisissa yhteyksissä. Puolitoista-vuotiaana lapsen sanavarasto koostuu kahden sanan lauseesta (Leppäkases 2006).

4.3 Puheen kehitys toisena ikävuotena

Toinen ikävuosi on lapselle jännittävää aikaa. Hän valmistautuu kertomaan ajatuksiaan sanoilla ja lauseilla. Kaksivuotiaalla lapsella puhe sujuu mutta siinä ei välttämättä ole aikuisen puheeseen totuttuja taivutuksia. Taivutusmuodot kehittyvät ajan myötä yksilöllisesti. Sanajärjestys ei vielä kaksivuotiaalla ole oikea. Lapsella on ns. sanajärjestystaju, jonka mukaan hän muodostaa lauseen. Hän ei käytä samoja sanontoja kuin aikuinen on sanonut. (Woolfson 2003, 106.) Kaksivuotias lapsi ymmärtää hyvin puhetta. Sanat voivat ääntyä epäselvästi. (Martikainen 2007, 12.)

Kaksivuotiaalla on sanoja keskimäärin 200. Lapsen sanavarasto kasvaa nopeasti kaksivuotiaana ja siitä ylöspäin. Yksilöllinen vaihtelu on kuitenkin suuri. (Martikainen 2007, 12.) Uusia sanoja tulee joka päivä. Kaksivuotiaan sanavaraston laajennuttua, hänen puheensa on helpommin ymmärrettävissä, jos vertaa yksivuotiaan lapsen puheeseen. Sanojen lausuminen on selkeämpää. Kaksivuotias lapsi kyselee. Yleiset kysymykset kaksivuotiaalla on "mikä" -kysymykset. (Woolfson 2003, 107,115.) Kaksivuotiaana lapsi alkaa käyttää sanoja "minä", "sinä", "minun" (Einon 1999, 154).

Kun kaksivuotiasta lasta kehoitetaan osoittamaan jotain ihmisen kehonosaa, lapsi ymmärtää tämän ohjeen ja tekee niin. Kaksivuotias kykenee siis tunnistamaan ja

nimeämään kehonosia sekä osoittamaan niitä. Tutuimpia kehonosia ovat esimerkiksi suu, nenä, silmä ja korva. (Woolfson 2003, 106.)

Kaksivuotias käyttää hyväksi puheessaan substantiiveja ja verbejä. Lapsi osaa taivuttaa verbejä eri persoonissa. Tavallisin aikamuoto kahdenvuoden ikäisen lapsen puheessa on preesens, esimerkiksi, "vauva nukkuu". Kaksi - kolmevuotiaan lapsen puheessa on preesens- ja imperfektimuotoja. Yksikön ensimmäistä ja kolmatta persoonaa esiintyy kaksi - kolmevuotiaan puheessa eniten. Kaksivuotiaana lapsi voi nimetä esineitä ja asioita (ruokia, vaatteita), ihmisiä ja eläimiä. Kaksivuotiaan puheessa ilmenee toimintaa ilmaisevia verbejä, joihin kuuluvat mm. tulla, antaa, mennä, keinua ja ajaa. (Siiskonen ym. 2003, 52, 55 - 56.)

Kaksivuotias lapsi ymmärtää kirjan tarinan kulkua aiempaa paremmin ja selvemmin sekä osaa nimetä esineitä. Esineitä nimetessä lapsi tietää, mitä hän tarkoittaa. Kahden vuoden ikäinen lapsi osaa sanoa sanojen oikeita nimiä. Esimerkkinä voidaan pitää sanaa "hevonen", joka on nelijalkainen eläin. Woolfson (2003) kertoo kirjallisuudessaan kaksivuotiaasta lapsesta seuraavasti: "Hän ei esimerkiksi käytä sanaa "kissa" kuvaamaan jokaista nelijalkaista eläintä, vaan käyttää sen sijaan eri sanaa koirasta ja kissasta". Kaksivuotias ymmärtää, että nelijalkaisia eläimiä on useita. (Woolfson 2003, 107.) Kaksivuotias käyttää yksinkertaisia kahden sanan lauseita. Lapsi jaksaa kuunnella lyhyitä satuja (Einon 1999, 154).

Lapsen puhe kärsii, jos lapsi ärsyyntyy tai innostuu. Hätäillessään puhe muuttuu epäselväksi. Kiihtyessään lapsi ei keskity puhumiseen. Puheen tuotto herpaantuu. Lasta täytyy tällöin rauhoitella, jotta puheen tuotto selvenee. Kaksivuotiaana lapsi kykenee muodostamaan lyhyitä lauseita yhdistämällä sanoja lauseisiin. On tärkeää antaa lapselle aikaa puhua. Lasta ei pidä keskeyttää tai korjata hänen sanomisiaan, kun hän puhuu. Näin lapselle annetaan mahdollisuus puhua ja sanoa sanottavansa. (Woolfson 2003, 110- 115.)

Lapsen puheen kehityksen kannalta on huomioitava, että hän saa sanoa asiansa sillä tavalla kuin itse haluaa. Tämä vahvistaa lapsen itsetuntoa. Vanhempi näyttää lapselleen, että on kiinnostunut lapsensa puheesta ja sanoista. Nyökkäämisellä ja pään pudistelulla vanhempi välittää lapselle tietoa, että hän ottaa lapsen huomi-

oon. Kaksivuotias lapsi on kiinnostunut ikäisenään kuuntelemaan toisten puhetta. Hän saattaa kuunnella muiden ihmisten keskustelua. (Woolfson 2003, 110–115.)

4.4 Puheen kehitys kolmantena ikävuotena

Lapsen puhe on lähes täysin ymmärrettävää. Kolmevuotiaan lapsen puheen kehityksen kannalta on hyvä lukea ja puhua paljon lapselle. Sanavarasto kasvaa entisestään ja kuuntelemisen taito kehittyy. Monimutkaisia juttuja ja asioita kertoessaan, kolmivuotiaalla on tapana käyttää kahta, kolmea lausetta. Sanajärjestys alkaa vähitellen muotoutua. Kun lapsi selittää jotakin asiaa, hän käyttää apunaan sanajärjestystä. (Einon 1999, 154.) Kolmivuotiaan sanavarasto käsittää noin 1000 sanaa (Woolfson 2003, 138).

Kielto-, kysymys- ja käskylauseet ovat tyypillisiä kolmevuotiaalla lapsella (Siiskonen ym. 2003, 53). Lapsi käyttää puheessaan kysymyksiä "missä" ja "miksi". Kolmen vuoden ikäisen puhe on sujuvampaa, selkeää ja ymmärrettävää. Kolmevuotiaalla on käytössä lyhyitä lauseita ja monia sanoja. Lapsi kykenee kokoamaan kieliopillisia rakenteita sekä taivuttamaan sanat paremmin. (Einon 1999, 154.)

Kolmivuotiaan lapsen puheessa voi olla toistoja ja änkytystä. Lapsella on paljon sanottavaa, eikä hän aina ehdi saada sanoja järjestykseen. (Leppäkases 2006). Puhumisen pelko, jännitys ja änkytyksen välttäminen saattavat aiheuttaa lapselle tunteita ja mielikuvia, jonka vuoksi hän änkyttää (Tietoa änkytyksestä...[viitattu 23.2.2013]).

Kolmevuotiaan puheessa voi esiintyä kielellisiä virheitä. Lapsi lausuu sanoja ja yksittäisiä äänneitä. Yksittäiset äänneet voi korvautua toisella tai äänneet puuttuvat kokonaan. (Oppiminen ja älyllinen kehitys...[viitattu 25.11.2012].) Lapsi alkaa taivuttaa sanoja. Kolmevuotiaana lapsen puheessa on apuverbejä ja eri aikamuotoja. Lisäksi lapsi osaa jo taivuttaa verbit eri persoonamuodoissa. (Siiskonen ym. 2003, 56).

Kolmevuotiaana lapset osaavat jopa kertoa pieniä tarinoita aikuisten avustuksella (Oppiminen ja älyllinen kehitys...[viitattu 25.11.2012]).

Kaksi - kolmivuotias lapsi tunnistaa eroavaisuuden ison ja pienen esineen välillä. Lapsi osaa tunnistaa kahdesta pallosta ja palikasta, kumpi niistä on isompi tai kumpi palikoista on pienempi. Esineiden sijainnin ja paikan kertominen kuuluu kolmevuotiaan normaalissa puheessa. (Siiskonen ym. 2003, 56, 60.)

4.5 Kuulon ja kielijänteen merkitys puheen kehityksessä

Puheen kehitys vaikeutuu oppimisessa, puheessa sekä kommunikoinnissa, jos lapsella on kuulo-ongelmia. Puheen kehityksen viivästyminen tulee, jos kuulon alenemaa on kestänyt pitkään. Kouluiässä olevan lapsen kielelliset taidot voivat olla ikäisiään heikommat, koska kuulovammalla voi olla vaikutusta varhaiseen puheen kehitykseen, mm. hidastamalla puheen kehitystä. (Erilaiset kuulovammat...[viitattu 21.10.2013].)

Kuulo auttaa lapsen puheen kehitystä. Lapsen puheen kehitys alkaa syntymästä. Pieni vauva keskittyy kuuntelemaan. Äidin ääni tulee tutuksi vauvalle. Äänneet muodostuvat vauvalla haukotellessa, itkiessä, aivastaessa ja yskiessä. Jos lapsella on kuulossa ongelmaa, myös puheen kehitys kärsii ja näin ollen puhe viivästyy. Hoitamalla ja vahvistamalla kuulo-ongelmaa lapsen puhe saattaa kehittyä niin, että puhe on ymmärrettävissä. (Miksi lapsen kuulolla...[viitattu 21.10.2013].)

On tärkeää, että kuulon aleneminen havaitaan ajoissa. Mitä aiemmin kuulon kuntoutus aloitetaan, sen parempi. Kuulo-ongelmasta kärsivä lapsi oppii puhumaan paremmin, kun kuulon alentuma huomataan tarpeeksi aikaisessa vaiheessa. Lievä kuulon alentuma on usein helpommin tunnistettavissa kuin vaikean kuulon alentuma. Kuulokojeen voi sovittaa muutaman viikon tai kuukauden ikäiselle lapselle. Erityisiä viestintätekniikoita on mahdollista käyttää, jos lapsen kuulon alentuma on niin vaikea, ettei kuulokojeesta ole apua. (Miksi lapsen kuulolla...[viitattu 21.10.2013].)

Puhuminen on tärkeää silloinkin, kun lapsella todetaan kuulovamma. Kuulovammainen lapsi aistii keholla äänen. Lapsi kokee vuorovaikutuksen mieluisena asiana, kun hänen sanattomiin viesteihin vastataan. Vuorovaikutuksella ja kommuni-

kaatiolla on suuri merkitys puheen ja kommunikointitaitojen kehityksessä. Kosketus ja katse ovat tärkeää kuulovammaiselle lapselle. Puheterapeutti päättää yhteistyössä vanhempien kanssa, millaisia keinoja lapsen puheen ja kommunikaatio-taitojen tukemiseen käytetään. Kotona annetaan lapselle mallia, jota hän käyttää apunaan opetellessaan puhumaan. Jos on tarve, lapsi laitetaan puheterapeutille. (Vuorovaikutus kielen ja kommunikaation perustana 2012.)

Kireä kielijänne on synnynnäinen rakennevirhe. Suurella osalla se on perinnöllinen. Kireällä kielijänneellä on yhteyttä kehityshäiriöihin. Kireä kielijänne on hyvin yleistä vastasyntyneillä. Joidenkin äänteiden muodostuminen hankaloituu, jos kireä kielijänne rajoittaa kielen liikkeitä. Kireä kielijänne on syytä katkaista, jos leikkikäisellä on puheessa äännevirheitä. (Klockars 2013.) Kireä kielijänne vaikeuttaa kielen liikkumista. Kireä kielijänne voi aiheuttaa lapsen puheen tuottamisessa ongelmaa (Hermanson 2012). Kireä kielijänne saattaa aiheuttaa äännevikoja, esimerkiksi R:n ääntäminen voi olla vaikeaa. Kielijänne voidaan katkaista paikallispuudutuksessa tai nukutuksessa. (Hiiri 2009.)

5 YLEISIMPIÄ PUHEEN HÄIRIÖITÄ

5.1 Puheen kehityksen viivästyminen

Viivästyneellä puheenkehityksellä tarkoitetaan sitä, että lapsen kommunikaatiotaidot kehittyvät normaalia hitaammin ja lapsen kielelliset taidot ovat kauttaaltaan jäljessä omaan ikäluokkaan nähden. Viivästynyt puheen kehitys saattaa lapsella nivoutua johonkin selvään kehityspoikkeamaan (kuulovamma, CP-vamma, epilepsia, kehitysvammaisuus, psyykkiset häiriöt). Puheen kehitys voi viivästyä myös itsenäisesti liittymättä mihinkään muuhun. (Korpilahti 2003, 44–45.) Oppiminen puheen ja kielen välityksellä tuottaa hankaluuksia lapselle. Viivästynyttä puheenkehitystä esiintyy noin 20 %:lla lapsista. (Asikainen & Rintahaka 2005, 39–43.)

Puheen kehityksen viivästyminen voi olla useita syitä. Puheen kehitys voi viivästyä, jos lapsella on vaikeuksia oppia ja tuottaa motorisia liikemalleja. Asikaisen ja Rintahaan (2005, 39) mukaan suurella osalla lapsista puheen kehityksen viivästyminen on peräisin äidinkielen tai kasvuympäristön kielen, mm. sanaston, omaksumisen ja säätelyn puutteista. (Asikainen ym. 2005, 39.) Syitä puheen kehityksen viivästyminen voi olla lisäksi mm. ympäristön vähäiset virikkeet, perimä, koko kehityksen hitaus, kuulovamma tai jokin aivotoiminnan häiriö, esimerkiksi ADHD (Ivanoff ym. 2006, 62).

Suun rakenteellisilla poikkeavuuksilla, kuten kielenkärjen toimintaa rajoittavalla kireällä kielijänteellä, näkyvällä tai piilevällä suulakihalkiolla, keskushermoston tai perifeerisen lihas-hermojärjestelmän vammoilla ja sairauksilla on vaikutusta puhemotoristen liikemallien oppimiseen ja tuottamiseen. Äidinkielen hallintaa ja oppimista voi häiritä keskushermostonkehityshäiriöt, vammat ja sairaudet. Sosioemotionaalinen kehitys vaikuttaa kielelliseen kehitykseen. Kuulovamma tai aivoaurio voi hidastaa puheen kehitystä. Lapsen perusturvallisuuden puutteet ja perheen vuorovaikutusongelmat voi hidastaa kielen kehitystä. (Asikainen ym. 2005, 39–40.)

5.2 Äännevirheet

Artikulaatiovirhe tarkoittaa äänneiden virheellistä tuottamista. Artikulaatiohäiriöt ovat yleisempiä pojilla kuin tytöillä. Lapsi lausuu äänneet väärin. Äänneet voivat puuttua kokonaan lapsen puheesta tai lapsi sanoo ne väärin. Tavallisia äännevirheitä lapsella on r:n ja s:n virheet. Lapsi saattaa korvata äänneen toisella kirjaimella. (Kunnari ym. 2012, 173–176.)

Usein s-kirjain korvataan t:llä. R-kirjain voi muuttua l-kirjaimeksi. Näissä tapauksissa lapsi ääntää sanan ”sika” sanomalla ”tika” ja sana ”koira” ääntyy ”koila”. S-kirjaimen korvautumista /r/llä ja r-kirjaimen korvautumista /l/:llä esiintyy useimmin puheen kehityksen varhaisina vuosina. Ääntämisongelmia aiheuttavat myös /k/, /t/ ja /j/. (Kunnari ym. 2012, 173–176.) Terveystoimijat kertoivat haastatteluissaan, että äännevirheet ovat yleisimpiä puheen häiriöitä 1-3-vuotiaalla lapsella (Terveystoimijien haastattelu 2013).

5.3 Änkytys ja puheen sujuvuus

Änkytyksellä tarkoitetaan kehityksellistä puheen sujuvuuden häiriötä, motorisen hallinnan vaikeutta. Sujuva puhe syntyy oppimisen ja kehityksen aikaansaannoksena. Intonaatio, helppous, jatkuvuus ja puheen rytmi ovat hankaloituneet, kun puhe on sujumatonta. Sujuvassa puheessa puhe ei ole katkonaista ja se on sujuvaa. Puheen rytmi ja nopeus ovat normaaleja. Puheen tulee edetä vaivattomasti sekä taukojen on oltava lyhyitä ja vähäisiä. Kielellisen kehityksen edetessä puhe-
liikkeiden suunnittelu- ja koordinaatiokyky sekä nopeus lisääntyvät ja näin puheen sujuvuus parantuu. Puheen motorinen tuotto ja ilmaisun kielellinen sisältö ovat keskeistä sujuvassa puheessa. (Kunnari & Savinainen - Makkonen 2012, 226.)

Sujumattomassa puheessa sanavarasto voi olla vajavainen. Motorisen tuoton vaikeudet aikaansaavat puheen sujumattomuutta. Sujumaton puhe on ponnistelevaa, aikaa vievää ja katkonaista. Sanan tai lauserakenteen vaihto, korjaaminen, kesken jättäminen, myös koko sanan tai ilmauksen toistaminen ovat sujumatonta puhetta. (Kunnari ym. 2012, 226–227.)

Änkytystä voidaan pitää yhtenä yleisimpänä ongelmana lapsen puheen kehityksessä. Pojilla änkytystä esiintyy enemmän kuin tytöillä. (Laiho ym. 2008, 3.) Useimmiten änkytys alkaa lapsella 2-4 vuoden ikäisenä, mutta se voi alkaa myös vasta kouluiässä. Pienellä lapsella on hyvin tavallista änkytyksen vaihtelu tilanteen mukaan sekä sujuvien ja sujumattomien aikakausien vaihtelut. Pitkät ja vaikeasti lausuttavat sanat ja hankalat puheliikkeet voivat vaikuttaa lapsen puhemotoriikkaan. (Kunnari ym. 2012, 228, 230.)

Änkytykselle on monia syitä ja siihen vaikuttavat useat tekijät. Perinnöllisyys vaikuttaa änkytykseen. Jos lähisuvussa on jollain ollut änkytystä, on suurempi riski, että lapsella esiintyy änkytystä. Taustalla voi olla puheen motorisen koordinaation vaikeus, uusi tilanne kotona tai lapsen palaaminen päiväkotiin kesäloman jälkeen. Lapsella änkytystä esiintyy yleensä yleisön edessä ollessa tai keskustelutilanteessa toisen henkilön kanssa. Esiintyminen ja sitä varten jännittäminen lisäävät änkytystä. Kun lapsi on yksin, laulaa tai leikkii yksikseen, puhe sujuu hyvin eikä änkytystä esiinny. (Laiho ym. 2008, 3.)

Änkytys näkyy lapsen puheessa tavallisesti lukkoina, toistoina ja venytyksinä. Suomen änkyttäjien yhdistyksen (2008, 6) mukaan kevyin muoto änkytyksessä on toisto. Toisto esiintyy yleisimmin yhdessä äänteessä (k-k-koira), tavussa tai tavun osassa (ko-ko-koira) tai koko sanassa (koirakoira). Lukot tulevat sanojen alussa. Sanan ääntäminen ei ala normaalisti vaan lapsi jumittuu äänteeseen. Venytyksessä äänne pidentyy, esimerkiksi sana lintu ilmenee sanana (lllllintu). Lapselle täytyy antaa aikaa, kun hän kertoo asiansa. (Laiho ym. 2008, 5-6.) Änkytystä esiintyy terveydenhoitajan kertoman mukaan yleensä silloin, kun lapsella rupeaa tulemaan lauseita. Lapsella on kiire sanoa asiaa ja ajatus menee aivoissa nopeampaa, kuin se puhe. Näin puheeseen tulee toistoja, ”ka ka ka ka ka, katso katso tätä tätä”. (Terveydenhoitajien haastattelu 2013.)

Sokellus lukeutuu myös änkytyksen lailla puheen kehityksellisen sujuvuuden häiriöön, mutta se on änkytystä harvinaisempi (Kunnari ym. 2012, 226). Sokellus on nopeaa puhetta, josta ei saa selvää ja puhetta on vaikea ymmärtää. Lapsi toistaa sanoja ja tavuja. Äänteet korvautuvat tai vaihtuvat toisilla äänneillä. Yksittäiset äännevirheet ovat yleisiä sokeltavilla lapsilla. Lapsi ei itse tiedosta puhevaikeuksia.

Puhe epäselvenee, kun lapsi ei osaa käyttää ääniteitä oikein ja puheen motorikaassa on ongelmia. (Laiho ym. 2008, 7.)

5.4 Kielellinen erityisvaikeus SLI eli dysfasia

Kielellisessä erityisvaikeudessa lapsella esiintyy puheen tuottamisen ja ymmärtämisen vaikeutta. Puheen ja kielen kehitys viivästyy. Kielellinen oppiminen ja kehitys eivät kehity normaaliin tahtiin. Kielellistä erityisvaikeutta, dysfasiaa esiintyy noin 7 %:lla lapsista. Yleisiä ongelmia lapselle aiheuttaa kielelliset ymmärtämisen vaikeudet. Pojilla esiintyy tyttöjä enemmän kielellisiä erityisvaikeuksia. Perintö on yleisin syy häiriöön. (Lasten ja nuorten...[viitattu 25.11.2012].) Lapsen sosioemotionaalinen kehitys ja koulumenestys kärsivät, jos hänellä on dysfasia (Korpilahti 2003, 45).

Puhetta ei tule ollenkaan ja sanaston ja kieliopin oppiminen tapahtuu hitaasti. Lapsi hallitsee kielen ikäisiään heikommin. Lauseiden muodostus ei onnistu kielellisestä erityisvaikeudesta kärsivältä lapselta. Lapsen puhetta on hankala ymmärtää. Lapsen käyttämistä sanoista voi puuttua ääniteitä tai tavuja. Lapsen esittämien asioiden ja kysymysten ymmärtäminen on vaikeaa. Kielellisessä erityisvaikeudessa sanojen oppiminen kehittyy hitaasti ja ensisanat tulevat myöhään. (Lasten ja nuorten...[viitattu 25.11.2012].)

Dysfaattinen lapsi voi kärsiä myös hahmotushäiriöistä, karkean ja hienomotoriikan kömpelyydestä, kontaktivaikeuksista sekä tarkkaavaisuus- tai käyttäytymishäiriöistä. Keskustelussa lapsella voi olla hankaluuksia puheenkäytössä. Keskustelutilanteet voivat käydä lapselle epämukaviksi, koska keskittyminen ja ymmärtäminen ovat hankalaa ja näin lapsi pyrkii pois kyseisestä tilanteesta. Kielellinen erityisvaikeus voidaan jakaa lievään, keskivaikeaan ja vaikeaan häiriöön. (Lasten ja nuorten...[viitattu 25.11.2012].)

5.5 Puhe-elinten motoriikan häiriöt

Dyspraksia, dysartria ja puheen sujuvuuden ongelmat kuuluvat lasten motorisiin puhehäiriöihin. Dyspraksia tarkoittaa ”puheliikkeiden ohjailuvaikeutta, jossa lapsen on vaikea tuottaa puheessa tarvittavia tahdonalaisia liikkeitä”. Lapsi ei puhu tai puhe ei ole ymmärrettävää. Äänteiden ja tavujen järjestys voi vaihtua, esimerkkinä ”lapsi - laspi”. Lapsen puhe saattaa olla työläästi etenevää. Lapsen puheessa on rajoittunut konsonanti- ja vokaali-inventaari ja epäselvä puhe. Puheen tekee epäselväksi saman sanan sanominen monella eri tavalla. Puheliikkeiden harjoittelu ei onnistu lapselta. Sen vuoksi lapsella on vaikeuksia yhdistellä äänneitä ja tavuja. (Kunnari ym. 2012, 198.)

Dyspraksialla tarkoitetaan siis kehityksellistä koordinaatiohäiriötä suorittaa tiettyjä liikkeitä tai liikesarjoja. Häiriöt ilmenevät epänormaalina kömpelyytenä, johon ei kytkeydy älyllistä jälkeenjääneisyyttä, selittävää aivovammaa, kömpelyyttä tai neurologista häiriötä. (Tohtori 2012.)

Dysartriassa puheliikkeitä säätelevät lihakset ovat häiriintyneet. Taustalla voidaan pitää onnettomuuksia, tulehduksia, CP-vammaa, kasvaimia sekä aivoverenkierto-häiriöitä. (Kunnari ym. 2012, 218.) Dysartriaan liittyy motorisia puhehäiriöitä. Se on peräisin puheen tuotossa tarvittavien liikkeiden poikkeavasta toiminnasta, esimerkiksi halvauksesta. Dysartriassa esiintyy puhenopeuden, äänentuoton, hengityskontrollin ja ääntämisen ongelmia. Puhe saattaa olla puuromaista, ääntäminen kankeaa ja epätarkkaa. Ääni kuulostaa karhealta ja heikolta. Puhenopeus on useasti hidastunut. (Lasten ja nuorten...[viitattu 25.11.2012].)

6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE, TARKOITUS JA TEHTÄVÄ

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa terveydenhoitajille ja vanhemmille lisää tietämystä 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehityksestä sekä siitä, miten terveydenhoitaja voi tukea 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehitystä lastenneuvolassa. Tavoitteena on myös tulevana terveydenhoitajana saada ajankohtaista tietoa lapsen puheen kehityksestä ja terveydenhoitajan antamasta tuesta lapsen puheen kehitykselle.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehitystä ikä vuosittain. Lisäksi tarkoituksena on selvittää haastattelujen avulla keinoja, joita terveydenhoitaja voi työssään käyttää tukeakseen 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehitystä. Tutkimukseen on haastateltu kahta lastenneuvolassa työskentelevää terveydenhoitajaa.

Laadin työhön tutkimuskysymyksiä, joiden pohjalta muodostui haastattelukysymykset terveydenhoitajille, joita haastattelin. Haastatteluiden avulla halusin kerätä mahdollisimman monipuolisesti tietoa 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehityksestä ja tukemisesta lastenneuvolassa. Tutkimuskysymysten tarkoituksena oli saada tietoa terveydenhoitajan antamasta tuesta lastenneuvolassa 1-3- vuotiaille lapsille, jotka tarvitsevat tukea puheen kehityksessä. Lisäksi halusin tietää enemmän normaalia puheen kehityksestä sekä selvittää mitä erilaisia puheen häiriöitä on.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä on normaali puheen kehitys 1-3- vuotiaalla?
2. Miten terveydenhoitaja voi tukea 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehitystä lastenneuvolassa?
3. Minkälaisia puheen kehityksen häiriöitä terveydenhoitaja löytää 1-3- vuotiaalta lapselta?

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyöprosessi alkoi aiheen valitsemisella syksyllä 2012. Minulle ehdotettiin, että tekisin opinnäytetyöni aiheesta 1-3-vuotiaan lapsen puheen kehitys. Pohdin asiaa jonkin aikaa ja valitsin 1-3-vuotiaana lapsen puheen kehityksen opinnäytetyöni aiheeksi. Tämä oli hyvä päätös. Tuki on tärkeää koko kehityksen kannalta ja erityisesti puheen kehityksen kannalta. Terveystieteiden ammattissa on tärkeää ottaa huomioon lapsen koko kehitys.

Opinnäytetyön suunnitelmaa kirjoitin syksyllä 2012. Hain opinnäytetyölleni tutkimuslupaa 3.5.2013. Lupa myönnettiin 17.5.2013. Tutkimuslupahakemus on nähtävissä liitteissä. Otin yhteyttä kyseisen lastenneuvolan terveydenhoitajaan, jonka kanssa sovin, milloin tekisin haastattelut. Terveystieteilijät keskustelivat yhdessä ja toinen heistä lähetti minulle sähköpostitse tiedon, mikä on heille sopiva haastattelu-aika. Haastattelin siis kahta terveydenhoitajaa. Haastattelut tehtiin 26.8.2013 lastenneuvolassa. Haastattelut olivat pituudeltaan 53 ja 37 minuuttia.

7.1 Tutkimusmenetelmä

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää tutkielmien aikana syntyneet tulkinnat sekä aineiston sisällöllinen laajuus. Tarkoituksena on saada tietoa ihmisten kokemuksista ja käsityksistä ja näin muodostaa tulkintoja tutkittavasta asiasta. (Vilka 2005, 97–98.) Kokonaisvaltainen näkökulma tutkittavasta kohteesta on huomioitava. Laadullinen tutkimus pyrkii löytämään ja paljastamaan faktoja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 158.)

Tutkimusjoukko valitaan tarkkaan laadullisessa tutkimuksessa kyseistä tutkimusta varten (Tuomi & Sarajärvi 2009, 19). Tutkimuksessa keskitytään tulkintojen ja sisältöjen etsimiseen. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu ymmärrettävyys. Tutkimuksessa on tarkoituksena eläytyä henkiseen ilmapiiriin, motiiveihin, tunteisiin ja ajatuksiin tutkimuskohteeseen liittyen. (Tuomi ym. 2009, 28.)

Opinnäytetyössä käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää. Aiheeseen sopii pieni osallistuja joukko, joten laadullinen tutkimus vaikutti sopivalta. Työelämäyhteys toteutettiin opinnäytetyössäni kahden terveydenhoitajan haastattelulla lastenneuvolassa. Teoriaan hyödynnettiin terveydenhoitajien haastatteluita. Opinnäytetyössä käytettiin induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysiä analysointiin.

7.2 Aineiston keruu ja kohderyhmä

Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua aineiston keräämiseen. Yleisin käytetty tutkimushaastattelun muoto on teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastattelussa haastattelijalla on valmiit teemat tai aihepiirit keskustelulle. (Kankkunen & Vehviläinen - Julkunen 2009, 97.) Kysymysten tarkka muotoa ja järjestystä ei ole etukäteen päätetty (Hirsjärvi ym. 2007, 203). Teemahaastattelussa tarkoituksena on löytää vastauksia tutkimuksen tarkoituksen, tutkimustehtävän ja tutkimusongelman mukaisesti. Teemahaastattelussa ei siis kysytä mitä hyvänsä. (Tuomi ym. 2009, 75.)

Aineistonkeruu koostui kahden lastenneuvolassa työskentelevän terveydenhoitajan haastattelusta. Tein haastattelua varten teemahaastattelurungon, jota käytin haastatteluissa apuna. Teemahaastattelurunko on kuvattuna liitteissä. Avoimet kysymykset pohjautuivat opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin. Tarpeen mukaan tein tarkentavia kysymyksiä. Haastattelu koostui 16 kysymyksestä. Olin ollut aiemmin jo yhteydessä sähköpostitse haastatteluun osallistuviin terveydenhoitajiin. Lähetin heille etukäteen muutaman alustavan haastattelukysymyksen sähköpostitse, jotta he pystyivät etukäteen hieman valmistautumaan haastattelutilanteeseen ja tietäisivät minkä tyyliä kysymyksiä tulen haastattelussa käyttämään. Haastattelutilannetta varten terveydenhoitajilla oli koottuna omat muistiinpanot, joita he käyttivät myös apunaan vastatessaan esittämiini kysymyksiin.

7.3 Tiedonhankinta

Tiedonhankinta perustui ajankohtaiseen kirjallisuuteen sekä artikkeleihin. Käytin myös aineiston hakuun englanninkielisiä aineistoja. Niiden tiedonhankinnassa käytin apuna CINAHL-tietokantaa. Hakusanoiksi aiheeni koskien muodostuivat child, speech, support/development. Kirjallisuus ja artikkelit pohjautuivat 2000 – luvun tietoon. Vanhin teos aiheeseen liittyen oli julkaisu vuodelta 1999.

Hakusanoilla tuli paljon aineistoja, joten päädyin rajaamaan hakuani. CINAHL-tietokannasta aineisto hakiessani rajasin aiheen julkaisut vuosille 2003–2013. Rajasin hakuani käyttämällä 2-5-vuotiaalle suunnatut aineistot sekä valitsemalla pääotsikoksi ”Language development” ja ”Speech production measurement”. Julkaisuosioon valitsin ”Journal of speech, language & hearing research”. Hakuja tuli 34. Toisen englanninkielisen aineiston hain käyttämällä samoja hakusanoja muuttamalla hieman rajaus-tyylejä. Tällöin hakuja tuli 70.

Medic-tietokannassa rajoitin hakuani sanoilla: laps* puh* kehit* sekä käytin sanaa ”puheen kehitys”. Vuosiväliksi valitsin 2000 - 2012. Lähteitä tulin n.65.

7.4 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysillä tarkoitetaan aineiston analyysin luokittelua (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 27). Sisällönanalyysissä analysoidaan objektiivisesti ja systemaattisesti asiasisältöjä. Sisällönanalyysi on sopiva strukturoimattoman aineiston analyysiin. Pyrkimyksenä on saada tutkittavasta ilmiöstä kuvaus yleisessä ja tiivistetyssä muodossa sisällönanalyysin avulla. Laadullinen aineisto voidaan analysoida induktiivisella tai deduktiivisella sisällönanalyysillä. Induktiivinen eli aineistolähtöinen sisällönanalyysi jaetaan kolmeen osioon: aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely sekä aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi ym. 2009, 103, 107–108.)

Pelkistämässä karsitaan aukikirjoitetusta haastatteluaineistosta tutkimukselle merkityksetön pois. Alkuperäisestä aineistosta etsitään pelkistetyt ilmaukset. Pelkistämässä siis kiteytetään tutkimustehtäviin sopivat ilmaukset. Pelkistäminen voi

olla tiedon pilkkomista osiin tai tiivistämistä. Pelkistäminen voi tapahtua niin, että aukikirjoitetusta tekstistä etsitään ilmaisuja, jotka vastaavat tutkimustehtävien kysymyksiin. Ilmaisut voidaan alleviivata tekstiin erivärisillä kynillä. Samanvärisillä kynillä alleviivatut ilmaisut voidaan kirjoittaa erinäiselle paperille tämän jälkeen. (Tuomi ym. 2009, 109.)

Ryhmittely tapahtuu siten, että pelkistetystä aineistosta pyritään löytämään eroavuuksia ja yhtäläisyyksiä. Samaa tarkoittaneet ilmaisut yhdistetään yhteen samaan kategoriaan ja tälle kategorialle keksitään nimi, joka kuvaa sitä hyvin. Luokitteluyksikkönä on mahdollista käyttää esimerkiksi ilmiön käsitystä, ominaisuutta tai piirrettä. Aineisto tiivistyy luokittelussa. (Tuomi ym. 2009, 110.)

Samankaltaiset kategoriat liitetään toisiinsa. Niistä muodostuu yläkategorioita, joille keksitään niitä hyvin kuvaava nimitys. Abstrahoinnissa erotetaan olennainen tieto ja tämän perusteella laaditaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa yhdistellään luokituksia niin kauan kuin se on mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. Abstrahoinnissa edetään alkuperäisilmauksista kohti teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Abstrahoinnissa teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan alkuperäiseen aineistoon, kun uutta teoriaa kehitellään. (Tuomi ym. 2009, 111–113.)

Aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Halusin itse kuvaata tutkimusta mahdollisimman hyvin ja tarkkaan käyttämällä apuna haastateltavien omia kokemuksia. Tämän vuoksi menetelmänä aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopi parhaiten tutkimustulosten analysointiin. Opinnäytetyöni aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenemisestä on esimerkki kuvattuna liitteessä.

Haastattelujen jälkeen kuuntelin haastattelunauhoitukset ja kirjoitin haastattelut auki sanasta sanaan. Luin haastattelut läpi aukikirjoituksen jälkeen ja tutustuin haastatteluaineiston sisältöön. Analyysiyksiköksi valitsin sanayhdistelmän. Tämän jälkeen rupesin etsimään tutkimustehtäviini sopivia ilmauksia aukikirjoitetusta aineistosta. Tutkimustehtäviä oli kolme. Varasin jokaiselle tutkimustehtävälle erivärisen kynän. Alleviivasin löytämiäni ilmaisuja perehtyen yhteen tutkimustehtävään kerrallaan. Tämän jälkeen tein alkuperäisilmauksista listan erilliselle tiedostolle ja aloin pelkistämään alkuperäisiä ilmauksia. Pelkistysten jälkeen pyrin etsimään niis-

tä samankaltaisuuksia, joiden perusteella ryhmittelin pelkistykset ja annoin niille sisältöä kuvaavan nimen, näin muodostui alaluokka. Alaluokkia yhdistelemällä muodostin yläluokkia ja niille sopivat sisältöä kuvaavat nimet. Yläluokista muodostin lopuksi pääluokkia. Pääluokat kuvasivat tutkimuskysymysten kokonaisuutta.

8 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Opinnäytetyössä käytettiin kolmea tutkimustehtävää. Yläkategorioiksi muodostuivat normaalin puheen kehityksen kriteerit 1-3-vuotiaalla lapsella, kehityksen seuranta ja vuorovaikutus, yhteistyö vanhempien kanssa puheen kehitykseen liittyen, puheen tukemisen keinot, puheen kehitys tavujen ja sanojen avulla, äännevirheet sekä puheen kehityksen viivästyminen ja änkytys. Kursivoidut ja lainausmerkkeihin merkityt ilmaisut ovat alkuperäisiä ilmauksia terveydenhoitajien haastatteluista.

8.1 Normaalin puheen kehityksen kriteerit 1-3-vuotiaalla lapsella

Tämän alakategorioiksi muodostuivat tavujen ja sanojen muodostuminen, sanamäärän kasvaminen, ohjeiden noudattaminen ja vanhemmilta saatu tieto, puheen yksilöllinen kehittyminen sekä puheen selkeys, monikot ja aikamuodot.

8.1.1 Tavujen ja sanojen muodostuminen ja sanamäärän kasvaminen

Haastatteluun osallistuvat terveydenhoitajat kertoivat, että yksivuotiaan puheessa keskeisenä seurataan, onko lapsen puheessa tavuja. Toinen terveydenhoitajista piti lisäksi tärkeänä vastavuoroisen jokeltelun. Ennen ensimmäistä ikävuotta kahdeksan - yhdeksän kuukauden ikäisenä vauvalla tulee tavuja terveydenhoitajan kertoman mukaan. Vuoden ikäisenä lapsi sanoo ensimmäiset sanat. Yksivuotiaalla tulisi olla sanoja. Toinen terveydenhoitaja oli sitä mieltä, että ei haittaa, jos yksivuotiaana ei ole sanoja, jos lapsi ymmärtää puhetta. Kaksivuotiaana viimeistään sanoja pitäisi olla.

Terveydenhoitajat kertoivat, kuinka sanavarasto kasvaa puolitoista- ja kaksivuotiaalla. Toinen terveydenhoitaja kertoi, että puolitoistavuotiaalla lapsella sanoja saattaa tulla kymmenestä kahteen kymmeneen aktiivista sanaa. Toisen haastattelutavan terveydenhoitajan mukaan kaksivuotiaana käyttöön otettuja sanoja tulee kymmenenkin päivässä.

”Se alakaa sillä vastavuoroisella jokeltelulla”

”Yksivuotiaalta jo sanoja pitäis tulla”

”Yksivuotiaalla täytyy olla ne tavut”

”Sen jälkeeen tulee ne ensimmäiset sanat”

”Kaksivuotiaalla sanoja jo sitte alakaa olla tai pitäis olla”

8.1.2 Ohjeiden noudattaminen ja vanhemmilta saatu tieto

Alle yksivuotiaana lapsi tunnistaa oman nimensä. Terveystenhoitajat kertoivat, että puolitoistavuotiaana lapsi oppii ymmärtämään ohjeita ja osaa noudattaa niitä. Äidiltä tai isältä on mahdollista kysyä vastaanotolla mitä lapsi osaa tai mitä hän on oppinut. Jos yksivuotiasta kehoitetaan hakemaan tutti tai vaippa, hän tietää mitä sillä tarkoitetaan ja osaa hakea tavarat. Vanhemmilta saatu tieto ja heidän mielipiteen kuuntelu on tärkeää terveydenhoitajien mielestä.

”Alle yksivuotiaat ymmärtää jo oman nimensä tunnistaa”

”Puoltoistavuotias niin ymmärtää jo ohjeita ja hakee”

”Äitiä ja isää kuuntelemalla että mitä se osaa, mitä se on oppinu”

8.1.3 Puheen yksilöllinen kehittyminen

Puheen kehittyminen tapahtuu hyvin yksilöllisesti. Kaksivuotiaasta alkaen puhe alkaa kehittyä nopeasti. Kahden sanan lauseita esiintyy kaksivuotiaan puheessa. Ikäryhmien välillä puheen kehittämisessä on suuria vaihteluita terveydenhoitajien mielestä. Lapsen puheeseen kiinnitetään erityisesti huomioita silloin, jos sanoja ei tule tai sanojen peräkkäin laittaminen ei onnistu.

”Se on hyvin yksilöllistä”

”Suuri se haitari tosiaan”

”Puheen kehitys on aivan valtavaa siinä ja tulee niitä sanoja, alkaa tulla kahden sanan lauseita”

8.1.4 Puheen selkeys, monikot ja aikamuodot

Terveydenhoitajan kertoman mukaan kolmevuotiaana lapsen puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää. Lapsen puheessa esiintyy jo monikkoja ja aikamuotoja. Kaikilla kolmevuotiailla ei aina näin ole. Jokainen lapsi kehittyy niin yksilöllisesti.

”Kolmevuotiaana lapsen puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää”

”Ja siinä on jo monikkoja ja aikamuotoja”

8.2 Kehityksen seuranta ja vuorovaikutus

Tämän alakategorioksi muodostuivat kehityksen seurannan merkitys, aistihavaintojen löytäminen sekä vuorovaikutus ja kommunikointi.

8.2.1 Kehityksen seurannan merkitys

Vauvaa seurataan tarkasti ihan sieltä syntymästä lähtien. Kotikäynneillä terveydenhoitajat voivat seurata äidin ja vauvan keskinäistä suhdetta. Terveydenhoitajan mielestä kehityksen seurannan merkitys pienestä pitäen korostuu, jotta sitten myöhemmin huomataan, jos vauvan kehitys ei etene normaalisti. Varsinkin jos vauva ei pienenä ota katsekontaktia toisiin ihmisiin. Kehityksen seurantaan kuuluu mm. katsekontakti.

”Jos otetaan 2-3-vuotiaat, sitä ennen on ollut vauvasta alkaen lapsen puheen kehityksen seuranta jo ihan vauvasta lähtien”

”Jos vauva-aikana on niin että kättelee ympärillensä eikä saa sitä katsekontakti niin kyllä silloin niinkun tarkemmin rupeaa kattamaan ja seuraamaan vauva-aikana sitä, katsoo tarkemmin sitä kehitystäkin”

”Ku aattelee niin sitä vauvaa niin sehän lähtee sieltä heti ensimmäiseltä kotikäynniltä”

8.2.2 Aistihavaintojen löytäminen

Terveydenhoitajat kokivat tärkeänä, että vauvalla seurataan katsekontaktia ja kuuloa. Vauvan katsekontakti ja kuulo ovat keskeistä puheen kehityksen kannalta. Katsekontaktin ja kuulon merkitys korostui terveydenhoitajien puheessa. Katsekontaktia ja kuuloa katsotaan muutaman kerran ensimmäisen ikävuoden aikana.

*”Jos ajatellaan sitä että mitenkä se lähtee sieltä vauvasta lähtien, niin kato-
taan se katsekontaktit ja kuulo”*

”Hänhän ottaa katsekontaktin, hän hymyilee”

8.2.3 Vuorovaikutus ja kommunikointi

Vauva tarvitsee vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa, jotta hän osaa ottaa kontaktia toisiin ihmisiin. Terveydenhoitajat kertoivat, että vauva kuuntelee koko ajan, kun hänelle puhutaan, vaikka ei osaakaan siihen vastata. Terveydenhoitajat kokivat, että vauvan luontainen tarve on olla kommunikaatiossa toisen kanssa. Vauvan kanssa oleminen ja puhuminen vauvalle tukevat äidin ja vauvan välistä vuorovaikutusta. Vauvan kehitykselle on tärkeää, että hänet hyväksytään ja tunteet otetaan huomioon. Terveydenhoitajan kertoman mukaan äidin suhtautuminen vauvaan on tärkeää, erityisesti silloin, kun kyseessä on ensimmäinen lapsi. Pienen lapsen kiinnostuksen kohteet tulisi ottaa hyvin huomioon.

*”Olemalla paljon vauvan kans ja kun on vauvan kans niin juttelis sille aivan
niinku toiselle jutellaan, vaikka se vauva nyt ei osaa vastat mitenkään niin se
kuuntelee koko ajan”*

*”Vähän kutitetaan vauvaa ja se vauva nauraa ja ja se on jo sellasta vuorovai-
kutusta”*

”Yleensä vähän seuraan sitä kuinka se äiti niinku suhtautuu siihen vauvaan”

”Ku se itkee niin puristetaan sylihin ja pajataan ja jutellaan rauhoittavasti”

”Äiti hyväksyy mut”

”Neuvon että kuinka kannattaa tehdä, että mistä lapsi tykkää ja

se nauttii siitä ja se on hyvä puheen kehityksen nähden”

8.3 Yhteistyö vanhempien kanssa puheen kehitykseen liittyen

Toinen haastateltava terveydenhoitaja koki, että vanhempia haastatteleamalla saa selville, ymmärtääkö lapsi kieltoja. Terveydenhoitajat voivat tukea vanhempia kertomalla vanhemmille vinkkejä, joita he voivat käyttää apuna tukeakseen lapsen puheen kehitystä. Toinen terveydenhoitajista kertoi, että puheen kehitykseen liittyy olennaisesti mm. seurustelu, ei pelkästään se puhe. Vanhemman/vanhempien ja terveydenhoitajan välinen yhteistyö on tärkeää.

”Vanhempien kanssa keskustellaan”

”Paljon haastatellaan vanhempia”

”Vanhempien neuvominen ja tukeminen, mitä voi tehdä ja kuinka sitä lasta voi tukea siinä puheen kehityksessä”

8.4 Puheen tukemisen keinot

Lukeminen, kirjojen katselu, leikit, pelit, musiikki, laulaminen, lorut, lastenohjelmat ja puhuminen ovat tärkeää lapsen puheen kehityksen kannalta. Terveydenhoitaja kertoi, että hyvänä apuna puheen tukemisessa voi käyttää mm. sellaisia leluja, joissa painettaessa nallen jalkaa, nalle sanoo jonkun tietyn sanan. Lapsi pystyy toistamaan sanoja ja näin myös oppii samalla uusia sanoja. Kirjastosta on saatavissa hyviä lastenkirjoja, joita kaikki voivat hyödyntää. Kirjat ovat hyviä, koska siinä lukeminen korostuu. On tärkeää lukea lapselle hänen tasonsa mukaisesti ja niin, että lapsi pystyy keskittymään. Kuvakirjoja kannattaa terveydenhoitajan mukaan katsella ja selostaa siitä kuvasta. Näin lapsi oppii yhdistämään sanan ja kuvan toiseensa. Terveydenhoitaja kertoi, että jos lapsella on vaikeuksia keskittymisessä, kehityksessä voi olla jotain häiriötä. Jos lapsella ei ole vielä sanoja erityisen paljon, terveydenhoitajat pyrkivät kertomaan, kuinka tärkeää on katsella kirjoja ja lukea lapselle.

Lapselle on tärkeää puhua paljon ja koko ajan. Terveydenhoitaja antoi hyvän esimerkin puhumisesta ja kuvailusta. Kun lapselle puetaan päälle, kannattaa puhua

hänelle koko ajan, ” nyt laitetaan punaiset housut jalkaan ja sininen takki päälle”. Näin lapsi oppii erittelemään maailmaa ja leikin varjolla tulee samalla uusia sanoja. Lapsi oppii näin hahmottamaan mm. värejä, kokoja ja eroja.

Puheen kehityksen vahvistamisessa terveydenhoitajien mukaan hyviä keinoja olivat lorut ja musiikki. Loruja toistettaessa lapsi rupeaa itse tarkkailemaan sanoja. Erityisesti kolmevuotiaana lapsi tykkää paljon laulamisesta. Terveydenhoitaja suosittelee myös muskarissa käyntiä, jos sellainen on järjestetty omalla paikkakunnalla.

Leikit ja pelit olivat myös hyviä keinoja tukea lapsen puheen kehitystä. Erityisesti leikit, joissa täytyy puhua ja sanoa sanoja ovat hyviä. Lelujen välityksellä nähdään, kuinka lapsi ymmärtää ja osaako hakea esineen, kun kehoitetaan siihen. Toinen terveydenhoitajista kertoi myös, että suun motoriikalle on tärkeää sanaleikit ja pyrräämiset. Selkeää suomen kieltä puhuvat lastenohjelmat olivat terveydenhoitajan mielestä hyviä puheen kehitykselle, esimerkiksi Muumit.

”Lukea ja kattella niitä kirjoja osoittaa tämä on lehmä auto kukka”

”Lapsi oppis sitten yhdistämään sen sanan ja kuvan toiseensa”

”Leikkejä ja pelejä, jossa pitää vähän puhua ja pitää sanoa sanoja, niin sehän harjottaa sitä ilmaisuja, että myös sitte kuullun ymmärtämistä”

”Lapsi koko ajan se niinkun rupeais erittelemään sitä maailmaa ja leikin varjolla tulis niitä uusia sanoja”

”Lelujahan on semmosia jotka kun painaa jostakin nallen jalasta niin sitten tulee, se sanoo jonkun tietyn sanan ja että pystyy sitten näin lapsi toistamaan”

”Lorut on yks hirmusen hyvä asia kans sitte siinä, sen puheen kehityksen vahvistamisessa”

”Yhdestä kolmevuotiaat tykkää paljon laulamisesta”

”Puhuttais paljo”

”Lapsi oppii matkimalla, justiin nää sanaleikit ja tämmöiset niin, ja pyrräämiset ja kaikki,

”Kaikkeaa mitä niinkun sä teet sen lapsen kans niin se puhu koko ajan”

8.5 Puheen kehitys tavujen ja sanojen avulla

Neuvolassa katsotaan kahdeksan kuukauden iässä, että silloin lapsen puheessa olisi ”paa paa paa tää tää tää”. Alle yksivuotiaan puheesta terveydenhoitajat tarkkailevat, että lapsi ymmärtää puhetta ja tietää nimensä. Vauvalta katsotaan, että hän ymmärtää ja kuulee. Terveydenhoitajat havainnoivat, onko lapsen puheessa yksivuotiaana muutamia sanoja, jotka olisi sen ikäisellä hyvä olla. Toinen terveydenhoitajista kertoi, että monen kohdalla on niin, ettei yksivuotiaana ole vielä sanoja. Tapauksissa, joissa lapsi sanoo sanan vähän sinne päin ja kieli tuntuu epäselvältä, kyseinen terveydenhoitaja yrittää sanoa vanhemmille, etteivät he yritä ymmärtää liikaa lasta, vaan sen sijaan kokeilevat houkutella lasta sanomaan sen sanan oikein.

”Samoin sitten että rupiaako tulemaan tavuja, että tulee enemmän näitä tavuja”

”Alle vuoden jutuissa vielä sitten katotaan se, että tuntee nimensä, ymmärtää puhetta, että näin kun jutellaan kaikki vauvalle, että hän ymmärtää sen, että se kuulo on ja hän ymmärtää”

”Yksvuotisneuvolas olis ihan hyvä jos siinä olis jo muutama sana”

”Yksvuotiaalla että kuinka se noudattaa niin kun kieltoja ja yksinkertaisia ohjeita, ymmärtääkö lapsi”

”Yritä houkutella sitä sanomaan se sana oikein”

8.6 Äännevirheet

Terveydenhoitajat kertoivat, että kaksi - kolmevuotiaan puheessa kirjaimet ja tavut saattavat vaihtaa paikkaa. Lapsi puhuu lauseita, mutta sanan alusta voi jäädä joku kirjain, esimerkiksi konsonantti pois. Terveydenhoitajat kertoivat myös, että jotkut konsonantit voivat korvautua toiselle konsonantilla, esimerkiksi K saattaa korvautua t:llä ja L voi muuttua v:ksi. Äännevirheet olivat terveydenhoitajien mielestä yleisiä puheen häiriöitä 1-3-vuotiaalla.

”Tavut vähän vaihtaa paikkaa”

”Puheen häiriöistä semmonen tulee että kirjaimia on poissa”

”Kolmevuotiaankin neuvolassa siinä nyt vielä ässät ja ärrät saattaa monta muutakin niin kun kirjainta olla poissa”

”Joku konsonantti alusta saattaa jäädä pois”, ”Joku konsonantti, K saattaa korvautua T:llä, L saattaa olla V”

8.7 Puheen kehityksen viivästyminen ja änkytys

Tämän alakategorioksi muodostuivat puheen kehittymisen hitaus sekä sanojen ilmaisemisen hankaluus ja toistot.

8.7.1 Puheen kehittymisen hitaus

Joskus lapsen puhe saattaa olla epäselvää. Sivullisen on vaikea tällöin saada lapsen puheesta selvää, mutta vanhemmat kyllä ymmärtävät ja tietävät mitä lapsi sanoo. Tällaisissa tapauksissa terveydenhoitaja antaa neuvoja vanhemmille, että lapsen ollessa rauhallinen, vanhemmat pyrkisivät siihen, että lapsi sanoisi jonkun sanan kunnolla. Puheen kehityksen viivästyminen esiintyi toisen terveydenhoitajan mukaan harvoin ja vaihtelevasti. Toinen terveydenhoitaja kertoi, että hänen mielestään puheen kehityksen viivästyminen on lähinnä lapsilla, joiden suvussa on aiemmin esiintynyt puheen kehityksen hitautta.

”Joskus sitte se puhe on epäselvää, sellaista että että siitä on tosi vaikea saada niin ku sivullisen selvää”

”Puheen kehityksen viivästyminen, kyllä sitäki on, olisiko yks kaks vuodessa, ei oo paljon tullu, se aina vähän vaihtelee”

”Puheen kehityksen viivästyminen, saattaa niin kun olla myös semmosta suvussa menevää, perinnöllinen taipumus että puheen kehitys on hitaampaa”

8.7.2 Sanojen ilmaisemisen hankaluus ja toistot

Änkytystä esiintyy jonkin verran lähinnä silloin, kun lapsella alkaa tulla lauseita. Toinen terveydenhoitajista kertoi, että änkytystä esiintyy lähinnä silloin, kun lapsel-

la on kiire sanoa jotakin, ja lapsen oma ajatus menee aivoissa nopeampaa, kuin se puhe. Tällöin yleensä lapsi rupeaa toistamaan tavua tai sanaa.

”Änkytystä sitä jonkin verran on”

”On kiire sanoa jotaki sanaa elikkä se oma ajatus menee nopiempaa kun sitte se puhe, lapsi on niin innostunut, rupiaa tulemaan sillon ka ka ka ka ka ka ka ka ka...”

9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

9.1 Eettisyys

Etiikalla tarkoitetaan tapoja, rajoituksia sekä tottumuksia, jotka rajoittavat ihmisten välistä elämää. Etiikassa ratkaisujen jokainen valinta sisältää niin myönteisiä kuin kielteisiä piirteitä. Selviytymiseen ei ole olemassa yksiselitteisiä ratkaisuja. Omien sekä yhteisön arvojen kautta kykenemme pohtimaan, mikä on missäkin tilanteessa oikein ja mikä väärin. Tätä tarkoittaa termi ”eettinen ajattelu”. (Kuula 2006, 21.) Tutkimuksen tulokset kytkeytyvät eettisiin ratkaisuihin. Eettiset kannat ovat sidoksissa tutkijan tieteellisessä työssä tekemiin ratkaisuihin (Tuomi ym. 2009, 125).

Tutkimusetiikalla tarkoitetaan eettisiä periaatteita, joita tutkija käyttää ammatissaan. Eettisiin periaatteisiin kuuluvat normit, arvot ja hyveet. Tutkimusetiikka pitää sisällään tieteellisiä asioita. Moraaliset kysymykset tutkimustyössä saattavat olla eettisiä. Yleensä ne kohdentuvat siihen, mikä tutkijan ammatissa on eettisesti suositeltavaa ja hyväksyttävää. Näin tutkimusetiikka neuvoa ja ohjeistaa tutkijoiden ammattikuntaa sekä kertoo muille ihmisille, mihin arvoihin ja velvoitteisiin tutkijat ovat lupautuneet. Tutkimusetiikan normit jaetaan kolmeen pääryhmään ammatitieteen näkökulmasta. Pääryhmät ovat: totuuden etsimistä ja tiedon luotettavuutta osoittavat normit, tutkittavien ihmisarvoa osoittavat normit sekä tutkijoiden keskinäisiä suhteita osoittavat normit. (Kuula 2006, 23–24.)

Totuuden etsimistä ja tiedon luotettavuutta ilmentävät normit ohjaavat, miten tutkijat voivat esittää luotettavia tuloksia ja noudattaa tieteellisten tutkimusten menetelmiä. Tulosten oikeellisuus on tiedeyhteisössä tarkistettavissa. Tutkittavien ja heidän yhteisöjen itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä tutkimuksesta aiheutuvan vahingon välttäminen kuuluvat tutkittavien ihmisarvoa osoittaviin normeihin. Tutkijoiden keskinäisiä suhteita osoittavien normien mukaan tieteen yhteisöllisyyden vahvistaminen on tärkeää. (Kuula 2006, 24.)

Tutkimuslupan oli oltava kunnossa ennen tutkimuksen aloitusta, jotta tutkimuksen eettisyys toteutuu. Kun opinnäytetyön tutkimussuunnitelma oli valmis, pyysin tutkimuslupaa kaupungin perusturvajohtajalta, jossa haastattelut suoritettiin. Tutkimuslupa myönnettiin 17.5.2013.

Luvan myöntämisen jälkeen otin yhteyttä lastenneuvolan terveydenhoitajaan pyytääkseni mukaan haastatteluihin. Kerroin opinnäytetyöni aiheen ja että teen aiheeseen liittyen haastattelut. Hän lupasi keskustella asiasta terveydenhoitaja kollegansa kanssa ja laittavansa minulle sitten sähköpostia. Terveydenhoitajat keskustelivat yhdessä ja toinen heistä lähetti minulle sähköpostitse tiedon, mikä on heille sopiva haastattelu-aika. Molemmat heistä olivat kiinnostuneita tulemaan haastatteluun osalliseksi. Haastattelut tehtiin 26.8.2013. Kerroin sähköpostiyhteydenotossa, että terveydenhoitajien nimiä ei tulla julkaisemaan missään, sekä varmistin vielä haastattelutilanteessa, ettei heidän nimiään tulla julkaisemaan missään. Tämä tuo työhön eettisyyttä.

Haastattelua varten tein haastattelurungon ja sen mukaan esitin haastattelussa avoimia kysymyksiä. Näiden pohjalta keskustelimme terveydenhoitajien kanssa. Haastattelu koostui 16 kysymyksestä. Toinen terveydenhoitajista pyysi heidän molempien puolesta jo hieman etukäteen tietoa, millaisia aiheita kysymyksissä tulee olemaan. Lähetin heille etukäteen muutaman alustavan haastattelukysymyksen sähköpostitse, jotta he pystyivät etukäteen valmistautumaan haastattelutilanteeseen ja tietäisivät minkä tyyllisiä kysymyksiä tulen haastattelussa käyttämään. Haastattelutilannetta varten terveydenhoitajilla oli koottuna omat muistiinpanot, joita he käyttivät apunaan vastatessaan esittämiini kysymyksiin. Haastatteluaineiston tuhoan, kun olen saanut tutkimukseni valmiiksi, jotteivät aineistot pääse ulkopuolisten käsiin.

9.2 Luotettavuus

Tutkijalla on keskeinen rooli laadullisessa tutkimuksessa. Tutkija pohtii omia valintojaan ja ratkaisujaan, lisäksi hän ottaa kantaa työn luotettavuuteen sekä analyysin kokonaisuuteen. Luotettavuuden arviointi on osa tutkimusprosessia. (Haltian &

Nieminen 2013.) Tiedon luotettavuuteen kuuluvat tutkimusaineistojen keruu, käsittely sekä asiaankuuluva arkistointi (Kuula 2006, 24).

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyy uskottavuus, jossa tutkijan oma persoona on mukana tutkimuksessa, mutta hänen tulee säilyttää neutraali ote tutkimuksen löydöksiä kohtaan. Tutkimuksessa korostuu subjektiivisuus objektiivisuuden sijaan. Luotettavuutta arvioidessa tarvitaan huolellinen kuvaus tutkimusaineistosta, jonka avulla tutkija voi havainnoida tapahtumaketjua. Tutkija pohtii kuinka paljon tutkimuksen löydöksiä voi soveltaa muihin tutkimuskohteisiin. (Kankkunen & Vehviläinen - Julkunen 2009, 160–161.)

Tutkija selostaa tarkasti tutkimuksen toteuttamisen, mikä lisää laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Aineiston toteuttamisen ja tuottamisen olosuhteet tulee selvittää totuudenmukaisesti ja selkeästi. Tutkijan oma itse arviointi, haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat haastattelussa sekä olosuhteet ja paikka, jossa materiaalit koottiin, on tuotava esille. Luokittelujen tekeminen on keskeinen osa laadullista aineiston analyysiä. (Hirsjärvi ym. 2008, 227.)

9.2.1 Haastatteluaineiston luotettavuus

Laatu vaikuttaa haastattelun luotettavuuteen. Haastatteluaineiston laatua lisää kunnossa oleva välineistö. Varapattereita on varattuna mukana haastattelutilan varten ja sähköjohto on käytettävissä sekä hyvä haastattelurunko. Haastattelun luotettavuudessa keskeistä on validiteetti ja reliabiliteetti. Haastattelun luotettavuuteen vaikuttaa haastattelujen nauhoitusten onnistuminen, litterointi eli sanatakkasti aukikirjoitetut haastattelut sekä tarkka luokittelu. Onnistunut nauhoitus kuuluu hyvin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185–186, 189.)

Tutkija osaa dokumentoida, kuinka hän on luokitellut ja kuvannut tutkittavien maailmaa heidän tapansa mukaisesti. Menettelytavan perustelu uskottavasti on luonnistuttava tutkijalta. Tutkija voi itse omalla toiminnalla vaikuttaa luotettavuuteen, kun tulkitsee aineistoa. Luotettavuuteen vaikuttaa mm. se onko haastatteluaineistot kirjoitettu auki oikein, onko kaikki saatavilla oleva aineisto otettu huomioon ja

miten luotettavan analyysin tutkija on materiaalista laatinut. On otettava myös huomioon tutkimustulosten tärkeys. Tutkijan on heijastettava tutkimustulokset mahdollisimman pitkälle tutkittavien maailmaa. Haastattelun tulos riippuu haastattelijan ja haastateltavan välisestä yhteistyöstä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185–186, 189.)

Opinnäytetyöni luotettavuutta lisää se, että haastattelut suoritettiin rauhaisassa ympäristössä, tilassa, jossa oli mahdollisimman vähän häiriötekijöitä. Molemmat haastattelut toteutettiin lastenneuvolan tiloissa, tilavassa ja rauhallisessa kokoushuoneessa. Tilassa oli hiljaista. Mitään häiriötekijöitä haastatteluiden aikana ei ollut. Haastatteluhuoneessa oli ainoastaan haastattelija ja haastateltava. Haastattelu eteni haastateltavan ehdoilla. Pyrin siihen, että haastateltavat saivat itse vapaasti vastata kysymyksiin sekä ettei heidän vastauksiaan johdateltu. Haastateltavat saivat kertoa haastatteluiden aikana omista kokemuksistaan. Näin haastatteluissa saatiin kaikki olennainen tieto haastateltavan kannalta esille.

Haastatteluiden purku tapahtui sanasta sanaan. Kirjoittamalla haastattelut auki varmistin ettei mitään olennaista jää pois tutkimustulosten kannalta. Toimin itse haastattelijana, niiden purkajana sekä tutkimustulosten analysoijana, siksi oli hyvä alkaa purkamaan haastatteluja niin pian kuin mahdollista haastatteluiden tekemisen jälkeen. Näin haastattelut olivat itsellä hyvässä muistissa. Haastatteluiden nauhoitus onnistui hyvin, haastattelijan ja haastateltavien ääni kuului selkeästi nauhoilta. Haastattelukohdissa, joissa haastateltava puhui hiljaisemmalla äänellä, täsmensin kuulemaani laittamalla tietokoneesta lisää ääntä sekä kuuntelemalla kohdat uudestaan. Haastattelun aukipurkamisen jälkeen kuuntelin haastattelut vielä kertaalleen läpi, jotta sain tarkistaa, että haastattelut oli purettu auki sana sanalta. Sen jälkeen siirryin kuuntelemaan toisen haastateltavan nauhoitusta.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

10.1 Opinnäytetyön ajankohtaisuus

Sain aiheen opettajalta, joka oli ollut työelämäjaksolla. Työelämäjaksolla oli ollut toiveena, että joku tekisi opinnäytetyön 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehityksestä. Puheen kehityksen häiriöt ovat nykyään suhteellisen yleisiä. Lapselle tehdään lastenneuvolassa Lene-tutkimusta lapselle, jonka avulla saataisiin mahdollisia viitteitä, jos mm. lapsen puheen kehityksessä on jotain häiriötä. Lene on tarkoitettu 2½-6-vuotiaille lapsille. Lene-tutkimuksessa arvioidaan lapsen neurologista kehitystä. Lenen tarkoituksena on löytää mahdollisimman aikaisin kehitykselliset ongelmat, jotka saattavat ennustaa kouluiässä oppimishankaluuksia. Lapsen koko kehityksen vuoksi on tärkeää, että aiheesta tiedetään ja Leneä käytetään lastenneuvolassa.

Tulevana terveydenhoitajana aihe on mielestäni nykyään ajankohtainen ja myös tulevaisuudessa. Aiheen valintaan vaikutti lisäksi oma kiinnostus lapsiin ja 1-3- vuotiaan puheen kehitykseen. Vuorovaikutuksen ja kielen merkitystä ei nykyään tarpeeksi korosteta. Terveydenhoitajan ammatissa on hyvä tietää, miten terveydenhoitaja voi tukea lapsen puheen kehitystä sekä kuinka tärkeää on mahdollisen puheen häiriön varhainen tunnistaminen lastenneuvolassa.

10.2 Johtopäätökset

Hain tutkimustuloksista vastauksia opinnäytetyöni tutkimustehtäviini: Mitä on normaali puheen kehitys 1-3- vuotiaalla, miten terveydenhoitaja voi tukea 1-3- vuotiaan lapsen puheen kehitystä lastenneuvolassa sekä minkälaisia puheen kehityksen häiriöitä terveydenhoitaja löytää 1-3- vuotiaalta lapselta.

Tuloksista esiin nousi se, että terveydenhoitajat seuraavat kyllä lapsen puheen kehitystä. Terveydenhoitajat eivät kovin herkästi ja varhaisessa vaiheessa laittaneet lapsia puheterapeutille. Kirjallisuudessa kehoitetaan seuraamaan lapsen pu-

heen kehitystä, koska ajoissa saatu tuki voi auttaa monella lapsella. (Siiskonen ym. 2003,110.) Terveydenhoitajien puheesta nousi esille, että kielellisen kehityksen tukeminen on osa kokonaisvaltaista tukea. Neuvolassa terveydenhoitajat kiinnittävät huomiota siihen lapsen kokonaiskehitykseen. Terveydenhoitajat korostivat sitä, että lasten kehitys on yksilöllistä ja erilaista. Toinen terveydenhoitajista koki, että hän seuraa herkemmin lapsen kehitystä, jos kotona vaikuttaa olevan rankkaa tai vaikeuksia, esimerkiksi vanhemman sairastuminen tai mielenterveysongelma.

Toinen terveydenhoitaja kertoi kiinnittävänsä erityistä huomiota lapsen puheen kehitykseen, jos epäilee puheen kehityksen viivästymää erityisesti silloin, kun suvussa on ollut puheen kehityksessä hitautta. Sosiaali- ja terveysministeriön opissa myös kehoitetaan kiinnittämään huomiota tällaisissa tapauksissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 146.)

Tuloksista sai hyvää tietoa lapsen puheen kehitykseen liittyen sekä keinoista, joita voi hyödyntää puheen tukemisessa. Aina on kuitenkin hyvä muistaa, että on vaikea sanoa, tai vetää rajaa siihen, milloin puheessa on selkeää puheen häiriötä. Terveydenhoitajat kokivat haastavana, kun ei ole selvää rajaa, milloin lapsen puheessa voidaan selvästi sanoa olevan puheen häiriötä. Jokainen lapsi kun kehittyy yksilöllisesti.

Tuloksissa nousi esille terveydenhoitajan ja vanhempien välinen yhteistyö ja sen merkitys. Puheen kehityksen arviointi perustuu ensiarvoisesti terveydenhoitajan ja vanhempien tekemiin havaintoihin. (Siiskonen ym. 2003,110.) Terveydenhoitaja kertoi, että tarvittaessa vanhemmilta voi kysyä miten lapsella puhuminen sujuu kotona, mitä lapsi osaa ja tekee. Neuvolakäynnit ovat monesti kovin lyhyitä ja lapsesta riippuen, tilanne ei aina ole lapsen ja terveydenhoitajan välillä hyvä. Lasta voi olla vaikea arvioida neuvolakäynnillä, jos hän ei halua olla yhteistyössä terveydenhoitajan kanssa. Vanhempien tekemät havainnot koetaan siis erityisen tärkeiksi.

Terveydenhoitajat korostivat sitä, että kun ollaan lapsen kanssa, niin olisi suotavaa ottaa huomioon, mitä lapsi haluaa ja antaa lapsen sanoa asiansa sillä tavalla, kun lapsi sen sanoo. Näin lapselle muodostuu tunne, että hänet hyväksytään ja huo-

mioidaan. Lapsen puheen kehityksen kannalta on huomioitava, että hän saa sanoa asiansa sillä tavalla kuin itse haluaa. Tämä vahvistaa lapsen itsetuntoa. Vanhempi näyttää lapselleen, että on kiinnostunut lapsensa puheesta ja sanoista. (Woolfson 2003, 110–115.)

Terveydenhoitajat olivat tyytyväisiä yhteistyöhön lääkärin ja puheterapeutin kanssa. Toinen terveydenhoitaja korosti päivähoiton merkitystä lapsen puheen kehityksessä. Yleensä terveydenhoitaja näkee lapsen vain neuvolakäynnillä, jolloin kokonaiskuvaa ei ole helppo saada. Päivähoitossa työntekijät näkevät, millaista lapsen jokapäiväinen elämä päiväkodissa on ja miten lapsella päiväkodissa sujuu. Terveydenhoitajat korostivat myös sitä, että on hyvä ottaa huomioon lapsen koko kehitys, ei pelkästään puheen kehitys. Joskus saattaa olla tapauksia, kun terveydenhoitaja on ollut lomalla ja häntä on sijaistanut toinen terveydenhoitaja ja lomalta palatessa terveydenhoitaja näkee lapsen ensimmäistä kertaa. Tällöin tilanteeseen on hankalampi puuttua, erityisesti silloin, jos lapsen puheessa huomataan jotain puheen häiriöön viittaavaa.

11 POHDINTA

Tietoa terveydenhoitajan antamasta tuesta lapsen puheen kehitykseen liittyen oli vähän ja sitä oli vaikea löytää. Tämän vuoksi teorian kirjoittaminen aiheeseen liittyen tuotti hieman hankaluuksia. Opinnäytetyöhön saatiin hyvin aineistoa haastattelujen avulla, siitä huolimatta, että haastateltavia terveydenhoitajia oli vain kaksi. Terveydenhoitajilla, joita haastattelin, oli pitkä kokemus lastenneuvolasta ja lapsen puheen kehityksestä. Toinen kertoi lisäksi, että kun on omia lapsia, niin se myös auttaa lapsen puheen kehitystä seurattaessa.

Opinnäytetyöprosessi oli kokonaisuudessaan melko työllistävä. Aihe oli hyvin mielenkiintoinen, joka piti yllä kiinnostusta ja auttoi jaksamaan opinnäytetyön parissa. Sain aikataulun sovitettua hyvin. Yhteistyö ohjaajan kanssa sujui hyvin ja vaivattomasti. Ohjaajalta pystyi kysymään askarruttavista asioista sähköpostilla ja ohjausta sai tarvittaessa silloin, kun itsestä tuntui, että sitä tarvitsi. Aihe tuntui hyvältä, ja se sopi omasta mielestäni hyvin yksintehtäväksi. Eniten työtä opinnäytetyössä oli teorian kirjoittamisessa, aineistin analyysissä ja tuloksien kirjoituksessa.

Tavoitteena oli tuottaa lisää tietoa vanhemmille ja terveydenhoitajille 1-3-vuotiaan lapsen puheen kehityksestä sekä siitä, miten terveydenhoitaja pystyy tukemaan 1-3-vuotiaan lapsen puheen kehitystä lastenneuvolassa. Tavoitteena oli myös tulevana terveydenhoitajana saada ajankohtaista tietoa lapsen puheen kehityksestä. Tavoitteet toteutuivat mielestäni hyvin. Terveydenhoitajien haastatteluista sai paljon aineistoa, jota pystyin hyödyntämään.

Olen saavuttanut tarkoituksen ja tavoitteet, jotka asetin opinnäytetyölleni. Tavoitteet olivat mielestäni ajankohtaiset ja työelämää palvelevia. Sain haastatteluista kattavat ja hyvät vastaukset hakemiini tutkimuskysymyksiin. Olen kaiken kaikkiaan tyytyväinen opinnäytetyöhöni.

11.1 Jatkotutkimusaiheet

Heti ensimmäisenä jatkotutkimusehdotuksia ajatellen mieleen tulee, että teoriaa pitäisi terveydenhoitajan antamasta tuesta työstää lisää. Tuloksista sai ehkä vähän sellaisen kuvan, että haastatellut terveydenhoitajat kokivat vaikeaksi, kun ei ole selkeätä rajaa, milloin voidaan puhua puheen häiriöstä. Terveydenhoitajien työtä voisi helpottaa, jos olisi selkeät rajat puheen häiriöille. Mutta kun puhe kehittyy niin yksilöllisesti jokaisella lapsella, niin ei sen vuoksi voida tehdä aina sen tietyn kaavan mukaan. Tietysti on muistettava, että jokainen puheen häiriö näkyy omana oireenaan ja niille on oma määritelmänsä, mitä kukin puheen häiriö tarkoittaa.

Lapsen puheen kehitykseen ja terveydenhoitajan antamaan tukeen liittyen mietin opinnäytetyötä kirjoittaessani, että voisiko terveydenhoitajille olla hyötyä lisäkoulutuksesta, jossa nimenomaan keskityttäisiin vain lapsen puheen kehitykseen, sen arviointiin ja tukemiseen lastenneuvolassa. Tämä voisi olla hyvä jatkotutkimusaihe. Mielenkiintoista olisi saada selville, mitä asioita terveydenhoitajat haluaisivat opiskella täydennys- tai lisäkoulutuksessa vai haluavatko ollenkaan.

Terveydenhoitajan ammattiin liittyen kehittämistyönä voisin tehdä aiheesta tietopakettin tai opaslehtisen lastenneuvolaan terveydenhoitajille käytettäväksi ja vanhemmille kotiin luettavaksi.

LÄHTEET

- Ahonen, T., Siiskonen, T. & Aro, T. (toim.) 2003. Sanat sekaisin?: Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluikässä. 3. tarkistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Asikainen, M. & Rintahaka, P. 2005. Viivästynyt puheen ja kielen kehitys. Suomen lääkärilehti. 60 (1), 39–43. Saatavana:
<http://libts.seamk.fi:2118/cl/laakarilehti/pdf/2005/SLL12005-39.pdf>
- Dysartria. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Aivoliitto. [Viitattu 12.12.2012]. Saatavana:
[http://www.aivoliitto.fi/aivoverenkiertohairio_\(avh\)/aivoverenkiertohairio/afasia/dysartria/](http://www.aivoliitto.fi/aivoverenkiertohairio_(avh)/aivoverenkiertohairio/afasia/dysartria/)
- Dyspraksia. 2012. [Verkkosivu]. Lääkärikirja. Tohtori. Terve Media Oy. Saatavana:
<http://www.tohtori.fi/?page=4069997&search=dyspraksia>
- Einon, D.1999. Kehittyvä ja onnellinen lapsi: tietoa ja käytännön neuvoja vanhemmille 0-6- vuotiaan lapsen kehityksen tukemiseksi. Suom. Kirsi Tanner. Espoo: Weilin+Göös.
- Erilaiset kuulovammat. 2009. [Verkkosivusto]. Helsinki: Kuuloliitto ry. [Viitattu 21.10.2013]. Saatavana:
http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/huonokuuloisuus/erilaiset_kuulovammat/
- Haarala, P., Honkanen, H., Mellin, O-K. & Tervaskanto-Mäentausta, T. 2008. Terveystieteiden osaston osaaminen. 1.painos. Helsinki: Edita.
- Haltia, N & Nieminen M, muokannut Rauno Huttunen. 13.3.2013. Luotettavuus. [Ppt-esitys]. [Viitattu 16.7.2013]. Saatavana:
users.utu.fi/rakahu/luotettavuus.ppt
- Hermanson, E. 1.7.2012. Kielen ja kommunikaation kehitys. [Verkkosivusto]. Terveystieteiden osaston kirjasto. Helsinki: Duodecim. [Viitattu 27.10.2013]. Saatavana:
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00607&p_haku=kielen%20ja%20kommunikaation%20kehitys
- Hiiri, A. 15.9.2009. Kielen oireita ja sairauksia. [Verkkosivusto]. Terveystieteiden osaston kirjasto. Helsinki: Duodecim. [Viitattu 27.10.2013]. Saatavana:
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=trs00118&p_haku=Kielen%20oireita%20ja%20sairauksia

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13–14.osin uud.p. Helsinki: Tammi.
- Kankkunen, P., & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. Tutkimus hoitotieteessä. 1.painos. Helsinki: WSOYpro.
- Klockars, T. 2013. Kireä kielijänne. *Duodecim*. 129 (9), 947-949. Saatavana: http://libts.seamk.fi:2053/dtk/ltk/koti?p_artikkeli=duo10959&p_haku=kielij%C3%A4nne
- Korpilahti, P. 2000. Kielen kehitykselliset häiriöt; viivästynyt ja poikkeava kielen kehitys. Teoksessa Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A-M. (toim.) *Kommunikoinnin häiriöt. Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita*. Helsinki. Palmeniakustannus, 39–58.
- Kunnari, S. & Savinainen-Makkonen, T. (toim.) 2012. *Pienten sanat: lasten äänteellinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laiho, A. & Vehka-aho, S. 2008. Lapsen puheen sujuvuuden häiriöt: Änkytys ja sokellus. [Verkkojulkaisu]. Suomen änkyttäjien yhdistys ry, SÄY. 3. painos. [Viitattu 19.11.2012]. Saatavana: http://www.ankytytys.fi/tiedostot/lapsen_puheen_2008.pdf
- Lastenneuvola. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Kasvun kumppanit - verkkopalvelu. [Viitattu 26.11.2012] Saatavana: http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/neuvolat/lastenneuvola
- Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. 2004:14. Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Edita.
- Lasten ja nuorten kielellinen erityisvaikeus.(Specific language impairment, SLI). Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Turku: Aivoliitto. [Viitattu 25.11.2012]. Saatavana: http://www.aivoliitto.fi/kiellellinen_erityisvaikeus_%28sli%29/kiellellinen_erityisvaikeus
- Leppäkases, T. Päivitetty 21.06.2006. Kielen kehitys ennen kouluikää. [Verkkosivu]. Kotka: Kotkan kaupunki, Nettineuvo. [Viitattu 19.11.2012]. Saatavana: <http://www.nettineuvo.fi/> > Lapset > Lapsen kehitys > Puheen kehitys > Kielen kehitys ennen kouluikää
- Leppäkases, T. Päivitetty 21.06.2006. Puheenkehitys 0-7v. [Verkkosivusto]. Nettineuvo. Kotkan kaupunki. [Viitattu 19.11.2012]. Saatavana:

<http://www.nettineuvo.fi/> > Lapset > Lapsen kehitys > Puheen kehitys > Kielen kehitys ennen kouluikää

Leppäkases, T. Päivitetty 21.06.2006. 0-1-vuotiaan puheenkehitys. [Verkkosivusto]. Nettineuvo. Kotkan kaupunki. [Viitattu 19.11.2012]. Saatavana: <http://www.nettineuvo.fi/> > Lapset > Lapsen kehitys > Puheen kehitys > Kielen kehitys ennen kouluikää

Leppäkases, T. Päivitetty 21.06.2006. 1-3-vuotiaan puheenkehitys. [Verkkosivusto]. Nettineuvo. Kotkan kaupunki. [Viitattu 19.11.2012]. Saatavana: <http://www.nettineuvo.fi/> > Lapset > Lapsen kehitys > Puheen kehitys > Kielen kehitys ennen kouluikää

Leppäkases, T. Päivitetty 21.06.2006. 3-4-vuotiaan puheenkehitys. [Verkkosivusto]. Nettineuvo. Kotkan kaupunki. [Viitattu 19.11.2012]. Saatavana: <http://www.nettineuvo.fi/> > Lapset > Lapsen kehitys > Puheen kehitys > Kielen kehitys ennen kouluikää

Luinge, MR., Post, WJ., Wit HP. & Goorhuis-Brouwer, SM. 2006. The Ordering of Milestones in Language Development for Children From 1 to 6 Years of Age. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. 49. 923–940.

Martikainen, K. 2007. Vuorotellen: Opas vuorovaikutukseen ja kielen kehityksen alkuvaiheisiin. [Verkkojulkaisu]. Vantaa: Kirjapaino Keili Oy. [Viitattu 8.11.2013]. Saatavana: <http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/Vuorotellen.pdf>

Miksi lapsen kuulolla on niin suuri merkitys? Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Oticon people first. [Viitattu 21.10.2013]. Saatavana: <http://www.oticon.fi/children/facts/hearing/why-childrens-hearing-is-so-important.aspx>

Mustonen, K. & Valtonen, R. 2011. Neurologis-kognitiivisen kehityksen arvointi. Teoksessa: Mäki, P., Wikström, K., Hakulinen-Viitanen, T. & Laatikainen, T. (toim.) *Terveystarkastukset lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Menetelmäkäsikirja*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Mäki, P. 2011. Lastenneuvolan terveystarkastukset. Teoksessa: Mäki, P., Wikström, K., Hakulinen-Viitanen, T. & Laatikainen, T. (toim.) *Terveystarkastukset lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Menetelmäkäsikirja*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Oppiminen ja älyllinen kehitys: lapsi oppii puhumaan. Ei päiväystä. [Verkkosivu] Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Vanhempainnetti. [Viitattu 25.11.2012] Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/1_2-vuotias/oppiminen/

- Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. 1.painos. Helsinki: WSOY.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. 2003. (toim.) Joko se puhuu?: kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Teinonen, T. 2009. Language learning in infancy. [Verkkojulkaisu]. Academic dissertation. Helsinki: University of Helsinki. [Viitattu 1.11.2013]. Saatavana: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/50350/language.pdf?sequence=1>
- Terveydenhoitaja X. 2013. Terveydenhoitaja. Lastenneuvola. Haastattelu 26.8.2013.
- Terveydenhoitaja. Ei päivystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Suomen Terveydenhoitajaliitto ry. [Viitattu 25.9.2013]. Saatavana: http://www.terveydenhoitajaliitto.fi/fi/sthl_ry/terveydenhoitaja
- Tietoa änkytyksestä. Ei päivystä. [Verkkosivusto]. Suomen änkyttäjien yhdistys ry. [Viitattu 23.2.2013]. Saatavana: <http://www.ankytys.fi/tietoa>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Valtonen, R. 2011. Leikki-ikäisen neurologisen kehityksen arviointimenetelmä, Lene. Teoksessa: Mäki, P., Wikström, K., Hakulinen-Viitanen, T. & Laatikainen, T. (toim.) Terveystarkastukset lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Menetelmäkäsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Van Hulle, C. A., & Lemery, K. S. 2004. [Verkkojulkaisu]. Genetic, Environmental, and Gender Effects on Individual Differences in Toddler Expressive Language. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*. 47. 904-912.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. 1.-3.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 2009.
- Vuorovaikutus kielen ja kommunikaation perustana. 2012. [Verkkosivusto]. Kuuloavain.fi. [Viitattu 21.10.2013]. Saatavana: <http://www.kuuloavain.fi/vuorovaikutus-kielen-ja-kommunikaation-perustana>
- Wolfson, R C. 2003. Pienten puhetta: kielen kehitys eleistä sanoiksi. Suom. Elina Lustig. Helsinki: Otava.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupahakemus

Liite 2. Teemahaastattelun runko

Liite 3. Esimerkki sisällönanalyysistä